

ავთანდილ არაბული

ქართული ენის სამყარო

5

4

ქართული ენის საფუძვლი

4

5

გოდერძი ვაჭარიძე

დასავლეთ საქართველოს ხესურ ჰიმოციად გახდაქმნის ეთი ბაგმა (XIX ს. 60-იანი წლები)

6

შუშუნა შვიძროშვილი

ქართული

7

4

ნიკოლოზ მეტრეველი

8

ტარიელ შუტგარაძე

ტრენისათვის სიუჟილი ანუ მეთლემული მწიბის გამაბჯურება

7

ლიტერატურა

გოდერძი ვაჭარიძე

ქართული ენა

გალაკტიონ გაბიძეს აქვს ერთი ასეთი ჩანაწერი: „რომ შექმნა, რომ მოიმოქმედო რაიმე დიადი, საჭიროა, რომ მთელი ძალა სულისა ერთი წერტილისკენ მიმართო. რომ შექმნა რაიმე დიადი, ერთი რაიმე დიადი, უნდა გახდეს მთელის შენის არსებით ნაწილი მეორე, არსებული დიადისა“.

იგი მთელი სიცოცხლე სწორედ ამ დიადის ესწრაფოდა.

„ეს ფუსფუსი პაგარ-პაგარა ხალხის ჩემთვის სრულიად გაუგებარია, - აღნიშნავდა იგი თავის დღიურში და დაბასკენიდა, - რომ შექმნა, რომ მოიმოქმედო რაიმე დიადი, საჭიროა ვადაცხრილო ეს ხალხი, ეძებო მათში საუკეთესო თანამგრძობლები“.

დავინებით იმეორებს: „რომ შექმნა რაიმე დიადი, საჭიროა სინათლე, ბევრი სინათლე“.

ამას კი სჭირდება შესაბამისი განწყობა: „გამეღვივა ადრე... ფანჯრები გაბაღვი-დიდებული მზიანი დღეა... ვიგრძენი რაღაც ძლიერი სისხარული, რომლის მსგავსი მხოლოდ ბავშვების დროს თუ მიგრძენია, თვალები რომ დაფხუჭე, ცისარტყელას ფერები აირია და მოეხევა მთელ ჩემს მომავალს, მთელ მსოფლიოს... რა დამამშვიდებელი გრძობებია, რა თბილი დღეა... სახურავზე ბრწყინავს მზე, შორეულ მთებს,

არა, მახლობელ მთებს ჯერ არ მოსცილება დილის ბურუსი. რომ შექმნა რაიმე დიადი, ბევრი უნდა გქონდეს ამნაირი დღეები“.

თვითდარწმუნებაც: „რომ შექმნა რაიმე დიადი, უნდა გჯეროდეს საკუთარი თავის... რომ შექმნა რაიმე დიადი, არ უნდა გემინოდეს სვალინდელი დღის...“

გმა დიადის შესაქმნელად მისთვის მხოლოდ პოემიამე გადის: „პოემიაა ყოველის მფლობელი, როგორც სიყვარული და სიკვდილი“. ეს ამრი დეკლარაციის სახითაც არის გაცხადებული მის ერთ-ერთ წერილში: „საქართველოსთვის უპირველეს ყოვლისა არსებობს პოემია და პოეტებისათვის უპირველეს ყოვლისა არსებობს - საქართველო!“

მისი შემოქმედებითი კრედიტო: „დიდი გილოების ამბები მიქარვია და შანგაჟი. ორმა ლაკონიურმა სტრიქონმა შეიძლება შეითავსოს უზარმაზარი პოემა“. პოემების წერა თვითონაც სცადა, მაგრამ ეპოსი აშკარად არ იყო მისი მოწოდება. ეპოსი ხორციელ სახეებს მოითხოვს. მისი ბედისწერა კი მხოლოდ სულიერი სიმაღლეების წვდომა იყო, აბსტრაქტული ხაგების შექმნა - ისევე, როგორც ლეთაბრობის ნიშნით ადბეჭდილ მუსიკაში.

(გაგრძელება მე-2 გვერდზე)

რეზაზ სირაძე

გიორგი ათონელის ლიტერატურულ-ესთეტიკური თვალთახედვა

(გაგრძელება)

გიორგი ათონელის ნაწარმოებში ძალზე დიდად მნიშვნელობს ართქმა ბევრი რამისა. ასეთი ართქმა კმედიითი ფსიქოლოგიური ფაქტორია. თანაც ართქმა ზრდის თქმულის, მონათხრობის მნიშვნელობას.

იოანეს საერო ცხოვრება თითქმის არა ჩანს. ჩანს მხოლოდ მცირე რამ.

„ესე ნეტარი მამაი ჩუენი იოვანე იყო ნათესავით ქართველი, მშობელთა და პაათათიდან ლიდებული და წარჩინებული და საჩინო მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა, მხენ და ახოვანი და განთქმული წყობათა შინა, მაღალი და შუენიერი პასაკითა და... გულისხმის ყოფითა“ (თ. II). იქვე ავტორი დასძენს: იოანე იყო „ფრიად საყვარელი და საკუთარი კეთილად ხსენებულისა დავით კურაპალატისა“.

თხრობა ასე გრძელდება: „დატოვა „მეუღლე და შვილი თვისი და ნათესავნი“ და „ალილო ჭუარი მხართა თვისთა ზედაო“ (თ. II); ამის მერე - ოთხთა ეკლესია, ულუმბოს მთა და შემდეგ ათონი, ათანასეს ლავრა.

შემდეგ - ივირონის დაარსება; ეს აღიწერება ასეთი კითხვის ფონზე - რანი ვართ? „ეკნი ვართ სახელოვანი და ქართველი მოგვმართებენო“ (თ. V) და ამიტომ გადაწყვიტეს მონასტრის დაარსება.

„მოვეს ადგილი შუენიერი შუა მთაწმინდისა და აღაშენეს მონასტერი და ეკლესიანი წმიდისა ლეთისშობლის სახელსა ზედა და

წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლისა... და ადგილი მრავალნი, მონასტრისა და საყვარულნი გარემოსი დიდისა მონასტრისა, ვიდრე იმერად ზღვამდე თვისითა საფასითა იყიდნეს, რომელნი იგი შუენიერი არიან და საწაფელ“ (თ. VII).

მშუენიერების წარმოდგენა ვგრძობთ ახლაც აღმსარებლობითი შინაარსის მქონე ამბებს.

აგიოგრაფიაში ბევრი რამაა ისეთი, რაც არა ჩანს, მაგრამ იგულისხმება და მის მიერ ახსენება მოვლენათა მთელი არსი. მაგალითად ვუცხვ გვარი ქნაღობა, შემოქმედება სიბრძნის ძლიერ ხდება. ამისი საფუძველია „ივანო“ წიგნი. „სიბრძნეჲნი იშენა თავისა თვისისა სალა და ქუეშე შუენიერ მას შვილი სუენი“ (თ. II).

„სიბრძნე გამოსავალია ზედა იქმნი მღრ გ მერჩულე, თავი II ეს რომ ლოვოსურა სიბრძნე ამას ადასტურებს „სიბრძნე სოლომონისა“ (თ. I); „შექმნენ ყველი სიტყვითა შინით“.

ე. პანოფსკის, ო. ზონ-სიმონისა და სხვათა შრომები გვიჩვენებს, თუ როგორ ანახა გოთიკაში ფილოლოგიური და სტრუქტურული იდეები ზეციური საფარის იერარქული წყობის შესახებ (იხ. კრ.: დასავლეთის თანამედროვე ხელოვნებაში სიმბოლოს მისიონი 1977). იერარქიზმის პრინციპი არცაალოა გაორგი ათონელის სიტყვებში: „ეკლესიანი - ცათა მომბაძვნიო“.

(გაგრძელება მე-3 გვერდზე)

კლუბის ენა

რუსთაველა,
ისე არქიმედს.
მეცნიერება,
როდესაც მას
თანაბრად ვნება –
თანაბრად არის
პოემის ზემოთგონება!
სრულ უნაკლობას
და სრულყოფას
მოითხოვს მკონის
შეგნება შრომის
უმაღლესის
და პატიოსნის“.

აქ კიდევ ერთი, ჭეშმარიტი პოემისთვის გარდუვალი პრინციპია გაცხადებული: უმუნავესი შთაგონება მაღალ მწიგნობართან უნდა იყოს შეუღლებული.

პოემა არის არა მხოლოდ შინაარსი, არამედ ამ შინაარსის შესაბამისი გამოხატვა:

„დასაბამიდან
მოლილელებს
ლირიკის შუქი,
იგი არ არის
უბრალო რამ,
რამე მსუბუქი
ზენა-ნიჭს გარდა –
გემოვნებას
მისას ეწევა
თავისებური
გამოსახვა
და შემეცნება“.

ეს გამოსახვა, როგორც ითქვა, უპირველეს ყოვლისა, სიგვეიერი სამოსია:

„პოეტს, რომელსაც
სურს იპოვოს
გამომხილი,
უნდა შეეძლოს
სიგვეის მისცეს
გრძნობის მახვილი.
უნდა იცოდეს
აზრისა და ხმის
შესაბეჭად,
ერთგვარ წესრიგში
მოიყვანოს
ღვე, შეღამება“.

სწორედ სიგვეით ისხამს სორცის ის პოეტური სამყარო, რომლის თანამაირი სდება მკითხველი, სიგვეის შესწევს უნარი, გამოიწვიოს როგორც სულის მღვდლარება, ასევე ნეტარი სიმშვიდე – ადამიანური გზების ეს ორი გამოვლინება.

პოეტური სიგვეის მიზანი ნათელია:

„ამრთ შინაგანი
მოძრაობა,
ბუნება გრძნობად –
უნდა გაისხნას
გარეგანად
იმ მოძრაობად,
რასაც იძლევა
სიგვეათ რიგში
და პარმონია...“

ანუ: პოემის უზენაესი მიზანი – პარმონია მიიღწევა „სიგვეათა მათ ცოცხალთა თანაბგერებით“. ხოლო –

„მძლე პარმონიის
კანონების
დაცვის გარეშე
ჩნდეს პოემა
სიბუნელოში და
სიმეცნარეში“.

ეს პარმონია მხოლოდ ენის ღრმად შინაგანი ბუნების ამოცნობით მიიღწევა. რა თქმა უნდა, პოეტისათვის ენის გამოხატველობით საშუალებებთან გაცნობიერება უპირატესად ინტუიციის საშუალებით ხდება. არსებითად, ესაა ენის ადლო, რომელიც საუფუძლად უღვეს ჭეშმარიტ სიგვეათ შემოქმედებას. პოეტი თავისი დედაენის საუფუძელზე ქმნის ახალ ენობრივ სამყაროს, რითაც ხდება მისეული მსოფლადქმის ხორცშესხმა. ამიტომაც:

„დამარცხებულა
ვისაც ენის
გმა შეუცვლია!“

რა თქმა უნდა, ენა თვითმიზანი არ არის პოეტისათვის, მაგრამ იმედროულად იგი ერთადერთი საშუალებაა, რითაც მიიღწევა სულიერი აღმშენების გაცხადება.

„მთავარი ძარღვი
პოემის
ზომაა, რითმა...
მაინც იმაზე
უმთავრესი
სხვა დედაარსი
არის მშენიერ
პოემის
იღვა, აზრი“.

ამდენად:

„იღვა, აზრი,
ზომა, რითმა –
აი, პოეტი!“

ასეთია პოეტური გამოხატვის იერარქიული პრინციპი: იღვა ქმნის აზრს, რომელთაც ზომა და რითმა აქცევს პოეტურ ქმნილებად. საძირკვლად ამ გარდაქმნას სიგვეათ უღვეს.

ჭეშმარიტი პოემა იქმნება სიგვეათთან ჭიდილში, პოეტს უნარი უნდა შესწევდეს ამომავლის ენაში დაუნჯებელი საზრისი და ამით ახალი ძალა და სინეღლე მიანიჭოს მას:

„მისი გქენიკა,
მრავალფერი
ხალის მქსოვარი,
მიღწეულ იქნას
ურყვევლი,
შეუპოვარი,
გულდაღებული
მუშაობით
შემღვე სიგვეათზე.
ლირიკა ასე
იჭედება
და მხოლოდ ასე!“

მხოლოდ ასე იხილავს მზის სინათლეს –

„იღვეები და
სახეები,
თითქმის მზადქმნილი,
ერთბამად მხატვრულ
სიძლიერით
გადმოხეიქილი“.

მხოლოდ ასე შეიძლება გაცხადდეს:

„სული პოეტის
სარკე არის
სიერცის, დროისა,
სული პოეტის
არის ცენტრი
მსოფლიოსა“.

პოემაზე გალაკტიონის ძირითადად პოეტური სიგვეითა აქვს ნათქვამი. იმედროულად მის დღეობებსა და სხვა სახის ჩანაწერებშიც გაბნეულია ცალკეული ჩანაწერები პოემისა და პოეტური სიგვეის შესახებ, ეს არის იმ იშვიათი წუთების ნაფიქრ-ნაგრძნობი, როცა იგი, პოეტური ხილვებისაგან თავდახსნილი, არსებითად თავისივე ნაღვაწის გაცნობიერებას ცდილობდა. ეს ჩანაწერები სწორედ ამით არის განსაკუთრებით საინტერესო და საგულანსხმო: შესაძლებლობა გვეძლევა, ოდნავ მაინც მიუახლოვდეთ იმ საოცარ სამყაროს, რომელსაც პოეტური აზროვნება ჰქვია, შორიდან მაინც შევავლოთ თვალი იმ პროცესს, თუ როგორ ხდება გარესამყაროს გარდაქმნა პოეტურ სამყაროდ.

„ენის პარმონიის დაცვის გარეშე არ არსებობს ნამდვილი პოემა“ – აღნიშნული აქვს გალაკტიონს შემოსხენებული პოეტური გრაქტაგის პროზაულ ვარიანტშიც. და შემდეგ „აზრის შინაგანი მოძრაობა, გრძნობათა ბუნება უნდა გახსნილი იქნას სიგვეათა რიგ-მისა და პარმონიის გარეგნულ მოძრაობაში, ფრაზების ნაირნაირობაში“.

ეს პრინციპი აზრთან სიგვეის აღქვებური შეხამებისა იმთავითვე განსაზღვრული აღმოჩნდა გალაკტიონის გაბიძისათვის: სიახლე – აი, ყოველი ახალი ეპოქის უპირველესი მოთხოვნაა, სიახლე აზრისა მოითხოვს ახალ გამოხატველობით ფორმას: „მეხუთე საუკუნის სტილი შვენიის თვით მეხუთე საუკუნეს, მაგრამ ჩვენი საუკუნისათვის მარტოოდენ ძონძებია“.

ტიციანი წლების დასაწყისში გალაკტიონი წერდა: XIX საუკუნემ „XX საუკუნეს საჩუქრად მორთვა მხოლოდ ერთი ზარმაცი ცხენი, ჩვენს საუკუნეს კი გაქანებული მერნები – ლურჯა ცხენები სჭირდება“.

იმავე პერიოდში განაცხადა – „ამიერიდან ქართული ხელოვნების დევიზია: განახლება ან სიკვდილი“.

დაეინებით იმეორებს: „ახალ ცხოვრებას სჭირდება ახალი ფორმები, ახალ ფორმებს კი – ახალი სიგვეები“. ან: „შოთით და გრვეინით მიანგრევენ კლდე-ღრეებს რევოლუციის ნიაღვრები. ისინი მარხავენ ძველ ფორმებს, ისინი მღერიან ჰიმნს მარადი სიახლისას“.

განახლების სულისკვეთება მართლაც გრიგალივით შემოიჭრა ცხოვრებაში და თან მოიგანა როგორც გაუნცობიერებელი ალტკინება, ასევე ჭეშმარიტი აღტაცება.

„უღიღეს რითმებში ეხლა უნდა ისმოდეს პლანეტათა შეჯახება, ოქები ვარსკვლავეთის რამზისა, გაფორებული მშეების მიერ უეცრად ანთებული ცეცხლის ღრუბელი, ქართული ხმა უნდა ისმოდეს ამ ფანტასტიურ ღრს“.

ეს სტრიქონები 1922 წელს იწერებოდა. თავისთავად ღირსსაძნობია თვით სტილი ამ ნაწერისა, სიგვეათა უჩვეულო ფორმები და შეხამებანი: „პლანეტათა შეჯახება“, „გაფორებული მშეები“, „ცეცხლის ღრუბელი“ და მისთ.

ამგვარმა სტილმა გალაკტიონის პოეზიაშიც იჩინა თავი:

20-30-იანი წლების ლექსებსა და პოემებში მრავლად არის გაბნეული ანალოგიური გამოთქმები:

„აერდა ალი, მთები იწვიან,
ალმა შოთთან ზღვას მიუწია,
ქვეყანა ცეცხლმა შორს გაიწვია
და ღრს დაარქვა – რევოლუცია“
(1922 წ.)

ან:
„ხომალს, ქაფიან ქარებში მავალს:
მან მოიგანა ოცნება დღემდე.
იგი გრიგალს გადურჩა მრავალს:
გრიგალს, ქარიშხალს ვსვამთ
ამის შემდეგ“
(1925 წ.)

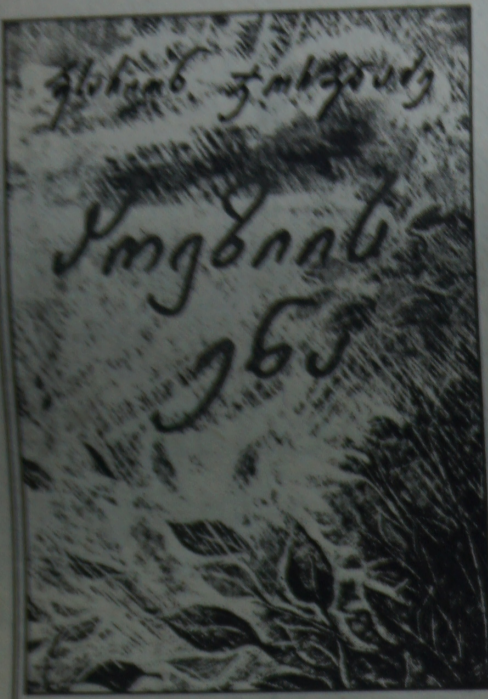
ან:
„ცეცხლივით ჩვენი გრიალებს ხანა,
ჩვენი მნათობი ცეცხლისფერია;
მან ბევრი რული და მშვიდი ნანა
ქარიშხლის ხმებით მოიგერია“
(1929 წ.)

ანდა:
„გამოეშურეთ
ყოველი მხრით
მძაფრო დღეებო,
როგორც ძლიერი ენერჯით
წინ ეშურება
შეუსვენებელი დღის
ახალი სიცოცხლეები“
(1930 წ.);

ან თუნდაც:
„ვჭექოთ – სიმღერა თუჯის,
ვჭექოთ – ფოლადის პანგი,
ვჭექოთ – დროშები ქუჩის,
ვჭექოთ – ბრძოლების პანგი.“
(1930 წ.).

დამახასიათებელი ლექსიკაა: ალი, ცეცხლი, შოთი, გრიგალი, ქარიშხალი, ბრძოლა... მანამდე უჩვეულო სიგვეათ-შეხამებანი: მთები იწვიან, ქვეყანა ცეცხლმა შორს გაიწვია, გრიგალს, ქარიშხალს ვსვამთ ამის შემდეგ, ქარიშხლის ხმები, სიმღერა თუჯის, ფოლადის პანგი... უჩვეულო ფორმები: სიცოცხლეები და მისთ.

(გაგრძელება იქნება)

აკი თვითონაც ამბობს:
„ბავშვობიდანვე
ის სიმორე
მგანჯაედა ერთი –
ლაქვარლოვანნი
მიგაცხადნენ
ნაქერალები,
და უკითხულობდი,
ვოცნებობდი
უმღერდი თუ ესწერდი, –
მღვედნენ, მეძახდნენ,
მიზიდავდნენ
ის მწვერვალები“.

პოემის რაობის შესახებ იქმნება პოეტური გრაქტაგა – „საუბარი ღირიკის შესახებ“.

ვალაკტიონის სტიქია ღირიკაა.

აქ პოეტობს იგი შინაგანი გვიღისა თუ აღმაფრენის გამოსახვაგადად შეუღლედა შესაძლებლობებს.

ქართულ პოემაში არსებითად მხოლოდ მან შეძლო მაქსიმალურად ამოეშუქებინა ღირიკის ეს შეუღლედა შესაძლებლობანი. ღირიკა მისი სულის თვითგამოსახვაა, შეღმეწეებით შესაგვეის ფორმა სულიერი სამრისისათვის.

ღრმად არის დარწმუნებული: სულის უმუნავესი აღმაფრენის გამოხატვა მხოლოდ ღირიკის ძალეს:

„რაც უფრო მაღლა
მიდის აზრი
ესევეთარი,
ღირიკა ხდება
უფრო მძლავრი,
უფრო მდიდარი.
ის შინაარსით
ისევე, რაც
ფილოსოფია,
ხმათა შერწყვით
კი მუსიკის
ჰანჯთან მყოფია“.

მაშ ასე, ღირიკა არსებითად გაიბრება როგორც ადამიანის გონისა და სულის უმაღლეს მიღწევათა სინთეზი: ღირიკა არსით ფილოსოფიაა, ფორმით – მუსიკა.

აი, სწორედ ამას უნდა შევხვას ხორცი, რომ მივიღოთ ჭეშმარიტი ქმნილება, ანუ: უნდა აღმოჩენილ იქნას უზენაეს ხილვათა იდეალური სიგვეიერი სამოსელი:

„მარად დიადი
უნდა პქონდეს
სიგვეის მიზანი,
მარადის სიბრძნის
ამუქებლეს
სხიფი მისასნი“.

აქვე უნდა ითქვას: გალაკტიონი პოემის მხოლოდ საკუთრივ პოეტურ ქმნილებაში არ ხედავს მისთვის პოეზია ადამიანის უზენაეს სულიერ მისწრაფებათა ყოველგვარი გამოვლინებას.

„ქმნიანობის
მსუღვრელებს
და აბღვეს იმედს
თანაბრად – როგორც“

გიორგი ათონელის ნაწარმოებში თორნიკეს სახეს ბევრი საიდუმლოება ახლავს. იგი „თვინიერ ცნობისა მეფეთაისა იღუმალ მთაწმინდას მოვიდა“ (თ. III). აქაც სიმშრალეა და დეკლარაციურობა. პერალდისავით ჩნდება ასეთი რემარკა: ათანასე დიდი იცნობდა თორნიკეს საქმეებს. ეს ფრაზა ბევრ რაიმეს თავის ადგილს ანიჭებს. ათანასე ათონის უდიდესი მოღვაწე იყო. მისი სახანე დიდ ლავრად („მეტისტე ლავრა“) იწოდებოდა და ყველასთვის სანიმუშო იყო ათონზე. მისი ცხოვრება სულიერ იდეალს განასახიერებდა.

როგორც ვხედავთ, გიორგი ათონელი პერსონაჟებს წარმოაჩენს არა ერთიანი გაბმული თხრობით, არამედ რამდენიმე სანიმუშო ეპიზოდით, მნიშვნელოვანი, თითქოსდა, საილუსტრაციო ფაქტებით. ბევრ სხვა რაიმეს იგი უთმობდა ტოვებს, თორნიკეს შესახებ ორი უმთავრესი ეპიზოდია: ერთი – ბარდა სკლიაროსთან დაკავშირებული და მეორეც – თორნიკესათვის სამხედრო ამბების მოყოლის აქტობა.

პირველი ეპიზოდი საყოველთაოდ ცნობილია, უპირველეს ყოვლისა, აკაკი წერეთლის „თორნიკე ერისთავის“ წყალობით, რომლის პირველ წყარო „იოანესა და ექვთიმეს ცხოვრება“ იყო.

„მას ეამსა იქმნა განდგომილება: სკლიაროსისაი და ხმელით კერძო ყოველი დაიპყრა და მეფენი და დედოფალი შეწყვეტულად იყვნეს ქალაქსა შინა დიდითა ჭირითა და იწროებითა“ (თ. IV). ბიზანტიის მაშინდელ მდგომარეობაზე სულ ესაა ნათქვამი და ამითაც საკმაოდ მკვეთრადაა ნაჩვენები ძნელებლობანი. შემდეგ სევასტოპოლის ხელით გაგზავნილი წერილი და თორნიკეს მოწვევა სამეფო კარზე (ნაწევრები ამ წერილიდან ბიზანტიის ისტორიის პირველადი წყაროებია, რადგან ისინი მოტანილი იქნებოდა უცვლელად. ასეთი იყო გ. ათონელის მეოთხედი. იოანე ვერძეა თორნიკესადმი – უარით „დიდას რისხვასა მოგაწევთ ჩუენ ზედა და მონასტერსა ამას ზედა“ (თ. IV). შემდეგ კონსტანტინეპოლი, სამეფო კარი. „მეფენი და დედოფალი ზე აღუდგეს, პატრივით მოიკითხეს და გვერდით დასვიეს“. დედოფალი ვერძეა თორნიკეს „შეუწოდეს“.

თორნიკე ამბობდა: „მე ჩემთა ცოდვათათვის შევიმოსე სახე ესე... სწორედ სიყუდილისა მძიმე არს ესე საქმე ჩემ ზედა“... ვერძეების წიგნები დავით კურაპალატს. „კურაპალატსა წინაშე მოიწია თორნიკე“. კურაპალატმა „ფრიად განიხარა“. „სპასალარად თორნიკე განაჩინეს“. მან „აოტა სკლიაროსი და ვილრე სპარსეთამდე მეოტ წარიტყია“. „უკუნეოცა და მოიკითხა კურაპალატი“. შემდეგ მეფეებს შეხვდა და „კუთხალად მთაწმინდასვე მოიქცა ლავრად დიდისა ათანასესსა“.

„მაშინ მისცნეს მეფეთა ზემონი ქუეყანანი საბერძნეთისანი კურაპალატსა“ (თ. IV).

ეს საყოველთაოდ ცნობილი ამბები მოწოდებულია როგორც ნაწარმოების ერთ-ერთი ცენტრალური ეპიზოდი. იგი მნიშვნელოვანია ბიზანტიისა და საქართველოს ისტორიისათვის, თვით ივირონისათვის, ფაქტობრივად ამ ამბებმა განსაზღვრა საბოლოოდ ივირონის დაარსება, ეს ყველაფერი მრავალმხრივია ნაჩვენები ჩვენს სამეცნიერო ლიტერატურაში (კ. კეკელიძე, ი. ჯავახიშვილი, ლ. მენაბდე).

ჩვენ ყურადღებას მივაქცევთ სხვა სპექტრს. ეს დიდი ისტორიული შინაარსის შემცველი ეპიზოდი არის ნაწილი საქართველოს კლასიკური წარსულისა. კლასიკურ წარსულს ჩვენ ვუწოდებთ ეროვნული ისტორიიდან გამორჩეულ მოვლენებსა თუ პიროვნებებს, რომლებიც განსაზღვრავენ ერის რაობას, მის სახეს, კლასიკური წარსულის საერთო სურათის დახვეწა საუკუნეთა მანძილზე ხდება. თანდათანობით დგინდება, თუ რა უნდა განეკუთვნებოდეს მას. ცხადია, აგიოგრაფიული მწერლობა თავის იდეალებს მთლიანად წარუვალ ფასეულობად თვლის, მაგრამ ეს ეხება აღმსარებლობითი შინაარსის მქონე მოვლენებს. სკლიაროსის წინააღმდეგ ბრძოლა ბერულ მორალს უპირისპირდებოდა და მაინც სწორედ ეროვნული თვალსაზრისით განუსაზღვრავთ მისი მნიშვნელობა.

ქართველთა კლასიკური წარსულის საერთო სურათი პირველად ჩამოაყალიბა ანტონ ბაგრატიონმა თავის „წყობილსიტყვაობაში“, იგი ემყარებოდა ისტორიოსოფიის კულტურულ-რელიგიურ კონცეფციას. ივირონელებს აქ გეროვანი ყურადღება ეთმობა.

შემდგომ ცდას ეროვნული კლასიკური წარსულის საერთო სურათის შექმნისა, წარმოადგენს გრიგოლ ორბელიანის „სადღეგრძელო“. გაცემას იწვევს, რომ „სადღეგრძელოში“ განდიდებულ გმირთა შორის არ გვხვდება თორნიკე ერისთავი, რომელმაც ბიზანტიის დამა-

მარცხებელი ბარდა სკლიაროსი დაამარცხა და რომლის მონაგებთა წყალობით დაარსდა ივირონი და განიერყო ქუეყანა (მას ბერძენებმა მიწები უბოძეს). „სადღეგრძელოში“ მოცემული კლასიკური წარსული მოწოდებულია საერთო კულტურულ-ისტორიული თვალთახედვით. მეტადრე მას მართებდა თორნიკეს ღვაწლთა აღწერა (გარკვეული აზრით, აღნიშნული ხარვეზის ამოვსებაა აკაკი წერეთლის „თორნიკე ერისთავი“).

მეორე ეპიზოდი თორნიკეს მიერ საომარ ამბავთა თხრობის თაობაზე აგიოგრაფიისათვის უჩვეულო ფსიქოლოგიზმის შემცველია. აგიოგრაფიისათვის უჩვეულო ფსიქოლოგიზმის შემცველია. აგიოგრაფიას აქვს თავისი ფსიქოლოგიზმი, უმეტესწილად სასოების, მიტევების, დათმენის, ესკატოლოგიური ოპტიმიზმის თუ პენიტენციალური განცდების შემცველი. მაგრამ თორნიკესთან დაკავშირებული ერთი ფაქტი არაა

რეკავ სირაძე

პირობი ათონელის ლიტერატურულ-ესთეტიკური თვალთახედვა

ნიშანდობლივი აგიოგრაფიისათვის.

თორნიკეს ვერ მოეხერხებინა „ნებისა თვისისა განკვეთა“ და ამას თვითონვე გრძნობდა და წუხდა. მის სურვილებში მხოლოდ სიყუდი ჩანდა. დიდ მხედართმთავარს თავისი თავი ვერ დაემორჩილებინა. იგი ხომ „წყობათა შინა აღზრდილ იყო და სალაშქროთა საქმეთა“. როცა ომიდან დაბრუნდა, მონასტერში სალაშქრო ამბებს ყველადა ხოლმე, ეს კი ყოველად მიუღებელი იყო. იოანე დიდხანს არას ეუბნებოდა, არ სურდა წყენებოდა. მაგრამ იოანესთან კვლავ-დაკვლავ მიჰქონდათ მის მიერ მონათხრობი ამბები და უკვე მოთმენაც შეუძლებელი გამხდარა. მაშინ იოანეს გადაუწყვეტია თავდაპირველად რეზინა თორნიკესთვის. თანაც გრძნობდა, რომ თორნიკე ამას იოლად ვერ დაიშლიდა, ამიტომ მთლიანად აკრძალა უშედეგო იქნებოდა და უთხოვინა, რომ სხვასთან როგორმე თავი შეეკავებინა და, თუ მაინცდამაინც მოგონებანი მოეძალებოდა, გაბრიელ ხუტეისისათვის ეამბნა.

ავტორი თანაც საჭიროდ თვლის შენიშნოს „ხუტეისი იგი მსვეთარი კაცი იყო, რომელს ბირსა მისსა მსოფლიო სიტყუა არა გამოვიდოდა“ (თ. VII). უნდა ითქვას, რომ რატომღაც თორნიკეს გამო ივირონელებს ბევრი უმეაფოფილება შეხვედრიათ. საერთოდ, ავტორი ყოველნაირად ცდილობს მიჰქმალდეს მის წინააღმდეგობას, მაგრამ ზოგჯერ ვერღარ ფარავს მას. მაგალითად, ესპანეთის იბერიაში იძულებითი გამგზავრება მოყალიბა იმ შუღლს, რომელიც თორნიკეს გამო ამტყუარა. ეს თვით იოანეს უთქვამს მეფეთა წინაშე („მოვიდა თვისი ჩემი თორნიკე და მისითა გზითა დიდთა შუღლთა შთავვარდი და ერის-კრებასა“ (თ. IX)).

ქართული კლასიკური წარსულის ნაწილად უნდა ჩაითვალოს ცნობილი ეპიზოდიც: იოანეს გადაწყვეტილება „სპანიად“ განგზავრებისა, რადგან ესპანეთის იბერებთან კავშირი ჩვენი ისტორიის მნიშვნელოვან თავისებურებას ქმნის.

„შემდგომად თორნიკის მიცვალებისა განიზრახა ნეტარმან მამამან ჩუენმან იოანე, რაითა აღილდო მქ თვისი და რამდენიმე მოწაფენი და იელტოლის სპანიად, რამეთუ პირველითგანვე უნდა შუღლიანობი და შფოთი, გარნა თავსედა მუნ ეამდამდე თორნიკის აშენებისათვის და რაითა შეიძინოს სული მისი, რამეთუ ასმიოდა, ვითარმედ ქართველნი არამცირდენი ნათესავნი და ერნი მკვიდრ არიან მუნ“ (თ. IX).

მისულან ავიდოსში (მცირეაზიის დასავლეთით საპორტო ქალაქში). ესპანეთის აქედან მიიღობდნენ გემები. ავიდოსის განმგებელი იოანეს მეგობარი ყოფილა. მას მეფეთა გარეშე ვერ გაუხედავს იოანეს გაშვება და კონსტანტინეპოლს გაუგზავრებია. აქ კი დიდი თხოვნით ყველანი ივირონს მიუბრუნებიათ.

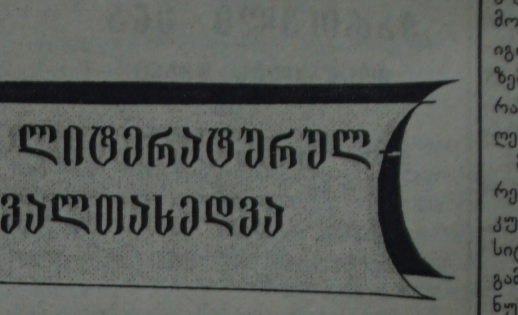
ესაა პირველი და ერთადერთი მოხსენება უძველეს ქართულ პროზაში ესპანეთის იბერებისა, ანუ ქართველებისა, როგორც მათ ძველი ქართული წყაროები უწოდებდნენ (იხ. რ. სირაძე, ესპანეთის იბერები ქართულ მწერლობაში, - წერილები, 1980, გვ. 3-23).

მართალია, ეს მიზანდასახულობა არ განხორციელებულა, მაგრამ მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ასეთი კავშირის სურვილი არსებობდა. ალექსანდრე ჯანელიძის სიტყვით, იოანე „გაუდგა

გზას უკეთესი სამშობლოს საძებრად“ (საიუბილეო სიტყვა - საქართველოს გეოლოგიური საზოგადოების მოამბე, ტ. I, ნაკვეთი, I, 1959, გვ. 127).

ივირონელები იმ დროს, ეტყობა, ინტერესდებოდნენ ხალხთა გენეალოგიის საკითხებით, რისი გამოხატულებაცაა „ხალხთა მოდგმის წიგნის“ ნაწილების ქართულად გადმოღება (კ. კეკელიძე, ეტიუდები, I, გვ. 168-182). აქ თვით „კლტიმბერებიც“ ასე იწოდებიან - „ქართველნი დასავლისანი“. ასეთ აბლომობას ხედავდნენ დასავლეთისა და აღმოსავლეთის იბერთა შორის.

ნაწარმოებიდან ჩანს, ხან სრულიად აშკარად, ხან თუნდაც ჰერეტქში საგულუვებლად, რომ გიორგი ათონელის წინაშე დგას საკითხი - რანი ვართ? ეს კითხვა სხვადასხვა მნიშვნელობით წარმოდგება, იქნება ეს ეთნოფსიქო-

ლოგია, ეთნოგენეალოგია თუ კულტურულილოგია.

აი, თუნდაც ერთი მცირეოდენი მინიშნება ამ რიგის საკითხებით დაინტერესებისა, გიორგი ათონელი წერს: „ჩუენ, ვითარცა ხედავთ, ზღვისა რაითურთით გამოცდილები არი გუაქეს და ჩუენი ყოველი გასარომელი ზღვით შემოსლვა-სო“ (თ. VII). ეს ეროვნულ ნაკლად მიიჩნია გიორგი ათონელს. თანაც ამას ისეთ კონტექსტში ამბობს, რომელიც გვიჩვენებს, რომ ამითაც იყო გამოწვეული ბერძენთა მომრავლება ივირონში და აქედან გამომდინარე სავალალო შედეგები.

გიორგი ათონელი არ ფარავს, რომ ქართველთათვის დამახასიათებელია ერთმანეთის გაუტანლობა, შუღლი, საერთო-საქვეყნო საქმის დალატი, თუმცა ამას იგი ზოგადად ეროვნულ ნაკლად არ აღორბულირებს, მსგავსად დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსისა (ნათესავი ქართველთა ორგულ-ბუნება არს პირველითგან თვისთა უფალთა, რამეთუ რაჟამს განმდიდრდენ, განსუქდენ, მშვილობა პოვონ და განსუენება, იწუებენ განზრახვად ბოროტისა, ვითარცა მოგვითხრობს ძველი მატანე ქართლისა“). ისტორიკოსი საერო ცხოვრებას ეხება, გიორგი ათონელი კი სასულიეროს და აქაც შუღლი და გაუტანლობაა.

მართლაც, დიდ საფიქრალს აღუძრავდა ყველას ქართველთა ურთიერთშუღლი, როცა ივირონი უკვე დამკვიდრდა როგორც ახალი სავანე, როცა გამოიკვეთა მისი მრავალმხრივი მიზანდასახულობანი, როცა იოანეს, ვითარცა ყოველივე ამის თავკაცს, უფლება ჰქონდა დიდი კმაყოფილება ეგრძო, მოხდა ისე, რომ, იოანე იძულებული შეიქმნა მიეტოვებინა აქაურობა, ხელი აეღო ყველაფერზე. ძალზე საგულისხმოა, რომ საქართველოშიც ვერ მოდის და ესპანეთის „ქართველებთან“ წასვლას აპირებს.

ეროვნული ნაკლოვანებებითაა ახსნილი ისიც, რომ ივირონის არსებობას საფრთხე შექმნია. ცხადია, ეს ბერძენთა სიმდაბლით მომხდარა, მაგრამ არაანაკლები ბრალი ქართველებსაც მიუძღოდა. ექვთიმე რომ წინამძღვრობდა დატოვა, ივირონის ხელმძღვანელი გამხდარა გიორგი, მას იმთავითვე შეუცვლია ექვთიმეს მიერ დაფუძნებული წეს-განგებანი (სწორედ ამით აიხსნება ის, რომ გიორგი ათონელი მეტად დაწვრილებით გადმოსცემს ექვთიმისეულ 42 წესს).

ქართველთაგან იშვიათი როდი იყო ისიც, რაც გიორგი წინამძღვარმა ჩაიდინა: ქართველები დაამდაბლა და ბერძენები შეიყვარა და მოამრავლა.

გიორგი ათონელი ამის ახსნაც ეროვნულ ფსიქოლოგიაში ეძებს და დაასკვნის: „აღრე შევირჯეითო და მიმოსულასა მოსწარფედ შევუდგებითო და ამით მიზეზითა ფრიად ვავნებთ თვისთაცა სულთა და ადგილსაც“ (თ. XXIV).

ყოველივე ამის გამო დაიწერა ის ცნობილი ძეგლისდება, რომელიც ნაწარმოებს ერთი ბოლოს და საერთოდ - მთელი ნაწარმოები. ლიტერატურულ-ესთეტიკური თვალსაზრისით, მწერლობის შესწავლის მიზანია წარსულის გაცოცხლება, ანუ იმის გარკვევა, თუ რა არ ეკუთვნის წარსულიდან მხოლოდ ისტორიას, რაა

ჩვენთვისაც ძალიანელი, ესთეტიკური მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს ისტორიულ ფაქტს თვით თავისივე ისტორიული შინაარსით (ს. გულიგა. Эстетика истории. М., 1980).

ამ თვალსაზრისით, „იოანესა და ექვთიმეს ცხოვრებაში“ არაერთი ისეთი ისტორიული ფაქტი, რომლებსაც ჩვენთვის ესთეტიკური მნიშვნელობა ენიჭება. იგულისხმება არა ის მოვლენები, რომლებიც ნაწარმოებში მხატვრულადაა ხორცშეხმული, არამედ ისინი, რომლებიც უამისოდაც ესთეტიკურად მნიშვნელობს. ბუნებრივად დაისმის კითხვა: რა ხდება ისტორიულ მოვლენათა ესთეტიკისათვის საფუძველი?

ამ შემთხვევაში რამდენიმე მომენტზე შევიძლია მივუთითოთ.

ცალკეული მათგანი ფაქტურად უკვე აღვნიშნეთ. მაგალითად, ესაა მოვლენათა მიკუთვნება ეროვნული კლასიკური წარსულისადმი. მოვლენა თუ კლასიკური წარსულის ნაწილია, იგი ეროვნულ შეგნებაში უთუოდ ესთეტიკურდება. სხვა ფაქტორებიც არსებობს, მაგრამ ჩვენ ამჟამად საჭიროდ ვრაცხო უფრო დედა გავამახვილოთ ერთ-ერთ მათგანზე.

მას პირობითად ვუწოდებთ „განუმეორებლობის ესთეტიკისა“, მაგრამ ამას განსაკუთრებული განმარტება დასჭირდება, როცა სიტყვა აგიოგრაფიას ეხება. ერთი შეხვედრით, გამოირცხული უნდა იყოს აგიოგრაფიაში განუმეორებლობის ესთეტიკაცია, რადგანაც იგი ნიმუშის ესთეტიკას ემყარება. პიროვნება მას აინტერესებს არა ისე, როგორც იყო, არამედ ისე, როგორც უნდა ყოფილიყო. ეს ცნობილი და გავრცელებული ტენდენციაა. ამ მხრივ, აგიოგრაფია ერთგვარად უახლოვდება კლასიკურ ფილოსოფიას, რომელსაც ადამიანი აინტერესებდა თავის ზოგადობაში, თვისი „არსით“. არსის ძიებაში კი ერთგვარად იკარგება ადამიანის პიროვნულ-ინდივიდუალური განუმეორებლობა. ე.ი. თვალთახედვა ასეთი იყო: ინდივიდიდან არსისაკენ.

მაგრამ აგიოგრაფიაში ადგილს პოვენს განუმეორებლობაც და მისი შეთავსება ზემოაღნიშნულ ტენდენციასთან ხდება ანტინომიური აზროვნების საფუძველზე. ანტინომიურობა საერთოდ დამახასიათებელია მთელი შუასაუკუნეობრივი ესთეტიკისათვის (მ. ბიჩკოვი). განუმეორებლობის ესთეტიკისა არსებობდა განსაკუთრებულად აგიოგრაფიის ისტორიზმით. ე.ი. იმით, რომ აგიოგრაფია ისტორიულ ამბებს, კონკრეტულ-ისტორიულ პიროვნებებს ასახავს. მაგრამ როგორც ვთქვით, აგიოგრაფიაში ისინი ემსგავსებიან ქრისტესს, პირველწმინდანებს.

გამოირცხება თუ არა ეს განუმეორებლობაში სწორედ აქ შემოდის ერთი შემთხვეული ტენდენცია, რომელიც ემყარება ერთგვარადობის ცნობილ ევანგელურ პრინციპს: სასწაულებში ერთგვარადია, ერთგვარადია შესაქმე, ევანგელური მისტერიები და ა.შ. ამის კვალბაზე ერთგვარადია ყოველივე ის, რაც აგიოგრაფიულ პერსონაჟებს შეეხება და ევანგელ განსაზღვრავს ერთგვარადობის ფასეულობას. ასეა „სანქტირებული“ აგიოგრაფიაში განუმეორებლობა. ეს გვაძლევს საშუალებას წამოვკრათ საკითხი, რომ აგიოგრაფიაში განუმეორებლობის ესთეტიკაცია შეიძლება იყოს. სწორედ ის, რომ კონკრეტული მოვლენა უმალეს კანონზომიერებათა გამოვლენად ითვლება, ხდება მოვლენათა განუმეორებლობის ესთეტიკაციის საფუძველი.

ამას უნდა დავუკავშიროთ თანამედროვე ფილოსოფიური ანთროპოლოგიისა და აქტილოგიის ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც ქართველ ფილოსოფოსთა განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს (ა. გულიგა აღნიშნავდა ქართველმა მეცნიერებმა უფლებამოსილი ჰქვასო აქტილოგია; იქვე, გვ. 280). ესაა ინტერესი პიროვნებისადმი, ფილოსოფიური ესთეტიკური ინტერესი პიროვნულ-ინდივიდუალური განუმეორებლობისადმი. ძველი თვალთახედვა - ინდივიდიდან არსისაკენ - დამეტრალურად იცვლება და ასე ცდილობდა არსიდან პიროვნებისაკენ. უმალესი აქტილოგიური ფენომენია პიროვნების განუმეორებლობა და განუმეორებლობაშია ადამიანის არსისაზოგადობა პიროვნებათა ერთობლიობა და არა ზეპირიწერილი მასა ყოველივე ეს ითხოვს, რომ ადამიანობაზე ფიქრისას მხოლოდ ზოგად კანონზომიერებაზე და კანონებზე კი ნუ ვფიქრობთ, არამედ თავად ადამიანზე ეფიქროთ, ცოცხალ პიროვნებაზე. სიცოცხლეშია ადამიანის არსება და არა „მკვდარ“ ფილოსოფიურ თეორიებში.

(კაცოძე ელენა ივანესა)

ქართული ენა

მასწავლებლის წიგნი
ამოცემა თემა (ორი საათი)

მეორე გაცვეთილის თემა „ქართული ენა“ ამ გაცვეთილის მიზანია, გამოიკვლიოს ის, რომ ქართულთა დედაენა - ქართული ენა - ერთ-ერთი უნიკალურია მსოფლიო ენათა შორის.

მასწავლებელი იწყებს იმის შემოწმებით, ვინ რომელ კუთხეს იცნობს; რითი მიუტყვევია ამ კუთხეებს ბავშვების ყურადღება და თუ შეუძლებელია მათი მეტყველების განსხვავებული სალიტერატურო ქართულთან შედარებით. შეიძლება იმაზეც გადავიტანოთ ყურადღება, რა იყო ის თავისებურება, რომელიც ბავშვებმა შეამჩნიეს.

შემდეგ ვსვამთ კითხვას: რა და რა კუთხეებია საქართველოში? თანაც აღვრიცხავთ, რომელი კუთხეები დასახელდა ბავშვების მიერ.

შემდეგ გადავდივართ იმ ლექსის განხილვაზე, რომელიც მეორე კლასში ისწავლეს ბავშვებმა და რომელსაც „საქართველო“ ჰქვია. ამ ლექსში საქართველოს ყველა კუთხეა ჩამოთვლილი, მათ შორის - ისტორიულად ამოცილებული ჩვენი ქვეყნიდან. დღევანდელი საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული კუთხეებია: ქართლი, კახეთი, იმერეთი, გურია, აჭარა, სამეგრელო, რაჭა, ლეჩხუმი, სვანეთი, მესხეთ-ჯავახეთი, მთიულეთ-გულდამყარი, ფშავი, ხევსურეთი, ხევი, თუშეთი.

თითოეული ეს კუთხე მეტყველების მეტ-ნაკლები თავისებურებით გამოირჩევა. ზოგის გაგება აღარ ხერხდება, ანუ ისინი ცალკე ენებად არის ჩამოყალიბებული (ასეთია მეგრული და სვანური); დანარჩენებში არსებული განსხვავებები კი იძლევა იმის საშუალებას, რომ ერთმანეთთან ამ კუთხეებზე საუბრის დროს გაგებინება მოხერხდეს.

ერთი კანონზომიერება: რაც უფრო ცენტრთან ახლოა დიალექტი, მით უფრო ახლოს არის ის სალიტერატურო ქართულთან, რაც უფრო შორის არის - მით უფრო მეტია მასში განსხვავებული და თავისებური.

ყურადღება უნდა გავამახვილოთ იმაზე, რომ კილოების განსხვავებები დროთა განმავლობაში ყალიბდებოდა. კილოს დაცლებას ხელს უწყობდა ტერიტორიული და სოციალური იზოლაცია, რაც გასაგები იქნება თუ გავითვალისწინებთ, რომ წინა საუკუნეებში არ არსებობდა რადიო-ტელევიზია, არ იყო გზები და ტრანსპორტი და მთებში და ხეობებში მოწყვეტილი კუთხეები ბუნებრივი იზოლაციის პირობებში ვითარდებოდნენ.

საზოგადოდ, ენისათვის დამახასიათებელია ცვლილება დროთა განმავლობაში, მაგრამ ეს ცვლილება მით უფრო მკაფიოდ ხდება, რაც უფრო მეტია იზოლაცია; მათ შორის, ყოველი კუთხე თავისებურ მუხრნობას ავითარებს. რაც ასევე აისახებოდა ამ ხალხის დედაენაში. ამაზე ფაქტებით ცოტა გვიან იქნება საუბარი და აქ გარკვეული ნიადაგი შემზადდება ამისათვის.

აქედან ერთი დასკვნაც გამოდინარეობს და ეს შეიძლება გამოვიყენოთ: თუ კილოებში ცვლილებები დროთა განმავლობაში იმატებს, მაშ, უფრო ადრე და ადრე ეს განსხვავებები ნაკლები და ნაკლები იყო, ანუ ქართული უფრო ერთიანი იყო, ვიდრე ისტორიულმა პროცესებმა ჩამოაყალიბა.

ამის შემდეგ მოწვევებს ვაცნობთ ტექსტს და ყურადღებას ვამახვილებთ რამდენიმე ძირითად დებულებაზე:

ა) კავშირი ტერმინებისა: საქართველო, ქართული, ქართული.

ბ) ქვეყნის, ეროვნებისა და ენის სახელწოდებები წარმოშობით ერთმანეთთან არის დაკავშირებული და ის მიანიშნებს, რომ სახელწოდების ჩამოყალიბებაში ამ ენის როლი გადაწყვეტილია.

გ) ქართული დედაენა. ეს ნიშნავს არა მარტო ამას, რომ ქართული ჩვენი მშობლიური ენაა და ის დედად არის დასახული, არამედ იმასაც, რომ „დედაენა“ ნიშნავს მთავარ ენასაც (გავიხსენოთ დედაბოძი „ქართული დარბაზიდან“).

დ) ქართული ენა საქართველოს სახელმწიფო ენაა.

რას ნიშნავს სახელმწიფო ენა? - სახელმწიფოს არსებობისათვის აუცილებელია, რომელიმე ერთ ენა იყოს გამართლებული და ოფიციალურად სავალდებულო. ანუ: ოფიციალური ურთიერთობების, ინფორმაციის საშუალებებსა და სწავლა-განათლებლაში ის არის საერთო ენა.

სხვათა შორის, ტერმინი „ინფორმაციის საშუალებები“ გამოყენებულია იქ, სადაც ქართული ენის განვითარებაზე საუბარი, აქ იგულისხმება არა მხოლოდ პრესა, რადიო-ტელევიზია, არამედ - თანამედროვე კომპიუტერი და ინტერნეტიც.

სახელმწიფო ენა გულისხმობს მოქალაქეთა მოვალეობას, ყველამ ერთხანად იზრუნოს სალიტერატურო ენის დაცვაზე, შეისწავლოს და გამოიყენოს ის ყველგან, სადაც ამის ვალდებულება (აუცილებლობა) არსებობს.

ყველა მოქალაქე, მიუხედავად ეროვნებისა, ერ-

თნიარად არის ვალდებული სახელმწიფო ენის მიმართ.

დანარჩენ ასპექტებზე (მწერლობა, განათლება, მეცნიერება...) შეჩერება შესაძლებელია არსებული დროის გათვალისწინებით.

ამის შემდეგ მოსწავლეებს ვაძლევეთ საშინაო დავალებას: წაიკითხოთ ტექსტი და წერილობით გასცენ პასუხი დასმულ კითხვებს.

გაცვეთილს ახლავს თითო სტროფი მეგრული, ლაზური, სვანური, თუშური და ხევსურული პოეზიები. ამ ნიმუშებში არსებით ენობრივ განსხვავებას ბავშვები თვითონაც დაინახავენ და აქ შეიძლება შეეჩერდეთ მხოლოდ შთაბეჭდილებაზე და არ მივმართოთ ტექსტის არანაირ გაცნობას (მით უფრო - ანალიზს).

ცნობილი მეგრული მითოლოგიური ლექსი პირველად მესამე კლასში იქნა შეტანილი სპეციალურ ტექსტში („ქართული დარბაზი“). მიზანი ამისა არის ერთგვარად „ყურის მიხვევა“ იმ მასალისათვის, რომელიც შეიძლება რომელიმე რეგიონში გასაგონად უცხო იყოს. აგრეთვე ბავშვების ცნობიერებაში იმის ჩანერგვა, რომ ის, რაც ქართულ ენას, ფართო გაგებით, ეკუთვნის, ძალზე მრავალმხრივია და მრავალფეროვანი; რომ ყოველივე ეს ერთი მთლიანი ქართული კულტურის ორგანული ნაწილია.

ახლა ამ ნაწილს მასალას ემატება სვანურის, ლაზურის, აგრეთვე თუშური და ხევსურული პოეზიის ნიმუშები. მართალია, ამ ნიმუშების არც დასწავლაა გამოწვეული და არც, მაინცდამაინც, ტექსტის გაგება, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ ბავშვების ცნობისმოყვარეობას, მოგვეყვას მათი განმარტებები:

ლაზური

ჩიტს გაქცევა უნდოდა,
ვერ გაფრინდებოდა, სველი იყო,
გული დიდი ჰქონდა და
პატარა რომ იყო, არ ახსოვდა.

სვანური

მჭონდა კბილი,
არ მჭონდა თხილი,
მაჭეს თხილი,
არ მაჭეს კბილი.

თუშური

-იარე, კატაე, დარბაზში წაიღებთ,
ლუდის კასრი უნდა დავლოცოთ.
-მე დარბაზში ვერ წამოვალ, ფეხი და
მეარალი მტკიცია, ორმა დედამ ერბო შექაბა,
მე კი - უდასაშუალოეს - მცემესო

ხაზურული

ჩიტის იძახის: წიო,
კილოს პირას ვიზიარო,
მარცვლებს ვკრეფ და
კუჭში ვიყრიო.

აქვე მოცემულია „მწარე გოგარის“ სახეობის სახელწოდებანი სხვადასხვა კუთხეში. მისი მიზანია ჩვენება იმისა, რომ სალიტერატურო (საერო) ენის ერთ სიტყვას დიალექტებში ხშირად აღმოაჩნდება ხოლმე სინონიმები. მათი დასწავლა, ბუნებრივია, მიზნად არ არის. ამ მასალის ეფექტი არის მის სიმრავლეში და ცალკეული მოსწავლეების მიერ მათთვის ნაცნობი ერთეულების „მოკნაში“. საინტერესოა იმაზე დაკვირვება, რამდენად არის ეს სურათი შენარჩუნებული დღევანდელ დიალექტებში. შეიძლება ბავშვებს დავავალოთ რამდენიმე ასეთი ფაქტის შემოწმება უფროსებთან (ვთქვათ, რა ჰქვია „ასკილს“, „ანწლს“, „ბუერას“...).

მოსწავლეებს ვაძლევეთ დავალებას, ქართული ანბანის გამოყენებით დაწერონ ხუთი-ათი სიტყვა ასომთავრულად და დაიმასოვრონ საკუთარი გვარ-სახელის დაწერისათვის.

შემდეგ გაცვეთილზე ვამოწმებთ დავალების შესრულებას და მასალის ცოდნას შეკითხვების მეოთხით. ასომთავრულით ვაწერინებთ დაფაზე საკუთარ გვარ-სახელებს. შემდეგ ყურადღებას ვამახვილებთ იმაზე, რომ ძველ ქართულში ასოების რაოდენობა მეტი იყო და განსხვავებული ასოები მხედრულშიც არის ასახული. ამათგან სამი (გ, ჯ, ჟ) დღევანდელ კილოებშიც არის შემონახული და შეიძლება ამაზე მეტიც ინფორმაციის მიწოდება (აქ უნდა გავითვალისწინოთ ის რეგიონიც, სადაც ვასწავლით, ვინაიდან ამ ასოთა შესატყვის ბგერებზე მითითება ადილია იქ, სადაც მათ რეალურად წარმოიქმნენ (მაგალითად, გ - კახურში, ჯ - ხევსურულში, ჟ - სვანურში და ა.შ.).

იგულისხმება, რომ ამ შემთხვევაში მიზანია არა ფონეტიკური სისტემის ისტორიული ცვლილების ჩვენება, არამედ კონკრეტული ასო-ნიშნების ბგერითი იდენტურობა (რა კითხვაც თავისთავად და ეხებადებოთ ბავშვებს).

სოსო სიგუა

მუთისი - ქართული მოღაჩიხის აკადემია

(დახასრული)

„სისუფრყანწელთა“ ორდანი

„ცისუფერი ყანწების“ პირველ ნომერში გიციან გაბიძე წერდა:

„სიმბოლიზმი ჩვენში შემოიტანა გრ. რობაქიძემ“, „გრ. რობაქიძის ლექსები პირველი სიმბოლისტური ლექსებია“.

მაგრამ ეურნალში ვრიგოლ რობაქიძის ერთ-ერთი ლექსი „სირენას სიმღერა“ გრამატიკის გავლენას ამქვეყნებდა. ხოლო „სონეტი ლოცვის“, რომელიც ეძღვნებოდა „ახალ მხედართ“ - ეალერიანს, პაოლოს, გიციანსა და გალაკტიონს, მართლაც იყო სიმბოლისტური.

ეს ოთხი ავტორი ვრიგოლის თვალში განასახიერებდა აპოკალიპსის ოთხ მხედარს, რომელთა გამოჩენას მოჰყვება ძველი სამყაროს ნგრევა.

შეიძლება ითქვას „ცისუფერი ყანწები“ სიმბოლისტურ მიმდინარეობად აქციეს გალაკტიონ გაბიძემ, გიციან გაბიძემ და ეალერიანს გაფრინდაშვილმა. მათ თავიანთ რკალში გადაიყვანეს პაოლოც, ვრიგოლიც და იოსებ გრიშაშვილიც.

გიციანი და ეალერიანი თეორიიდან ამოდიოლნენ და ისე თხზავდნენ პირველ სიმბოლისტურ ლექსებს. ხოლო გალაკტიონს უკვე დაწერილი ჰქონდა სიმბოლისტური ლირიკის წარუვალი ნიმუშები.

მათგან განსაკუთრებით პოპულარული იყო „მე და ღამე“, „მერი“ და „ლურჯა ცხენები“. ამ ლექსებს აღიარებდნენ „ცისუფრყანწელები“.

პაოლო იაშვილი სყენიდან კითხულობდა „მერის“.

უკვე არსებობდა გალაკტიონის მიერ შექმნილი ახალი ქართული ლექსი, რომლის ესთეტიკა და პოეტიკა სიმბოლიზმს ეუფნებოდა. მაგრამ გალაკტიონი არ იყო თეორეტიკოსი და პროპაგანდისტი.

ეს მისია შეასრულეს გიციანმა და ეალერიანმა.

მთელი ქართული მოღერნიზმი ევროპისკენ სწრაფვა იყო. ეს გენდენცია გადავიდა პოლიტიკაშიც და ასე გამოხატა მთავრობის თავმჯდომარემ ნოე კორდანიამ: „მირჩენია დასავლეთის იმპერიალისტები აღმოსავლეთის ფანატიკოსებს“, ე.ი. რუს ბოლშევიკებსო.

„ცისუფრყანწელებს“ აკლდათ პოლიტიკური სიფხიმლე, მაგრამ პარიზი იყო მათი ოცნება.

ამ პოეტიკის დასის წევრები იყვნენ - გრიგოლ რობაქიძე, პაოლო იაშვილი, გიციან გაბიძე, ეალერიან გაფრინდაშვილი, კოლაუ ნადირაძე, სანდრო ცირეკიძე, ალი არსენიშვილი, გიორგი ლეონიძე, სერგო კლიაშვილი, რაქველ გუგუაძე, შალვა აფხაიძე, ნიკოლო მიქვიანი, შალვა კარმელი (გოგიაშვილი), ივანე ყიფიანი, ლევა ჯაფარიძე... მათ რიცხვს კოლაუ ნადირაძე უმაგებდა ნიკო ლორთქიფანიძეს.

ეს ავტორები სიგუვის ოსტატებად იქცნენ „ცისუფრყანწელთა“ სკოლაში და შეძლეს ნიჭის მაქსიმალური გამოვლენა.

„ცისუფრყანწელები ერთი პოეტიკა“, სამართლიანად შენიშნავდა შვიდი წლის შემდეგ პაოლო იაშვილი, ბუნგარი, იმპროვიზატორი და ორატორი.

მათგან განსხვავებით ინდივიდუალურად მოვიდნენ სხვა მოღერნიზმები - გალაკტიონ გაბიძე, კონსტანტინე გამსახურდია, ალექსანდრე აბაშვილი, ნიკო ლორთქიფანიძე, ვახილ ბარნოვი, გერენგი გრანელი, კონსტანტინე ჭიჭინაძე...

„ცისუფრყანწელთა“ ორდენს ჰქონდა ორგანიზაციული დისციპლინა, საოცარი სიყვარული და თანადგომა ერთმანეთისადმი.

ამ მხრივ მართლაც ჰგავდნენ ათქამუგ ასურელ მამას, ქართლში რომ დათესეს ნამდვილი ქრისტიანობა.

მაგრამ კარჩაკეტილი არ ყოფილან. პირადად იცნობდნენ რუს მოღერნიზმებსა და ავანგარდისტებს - ივორ სუვერინის, ფიოდორ სოლოგუბს, კონსტანტინ ბალმონს, ანდრე ბელის, სერგეი ვიროლენკოს, ვლადიმერ მაიაკოვსკის, სერგეი ესენინს, ვახილი კამენსკის, ალექსი კრუჩინინს, კირალ ზდანევიჩს...

მაგრამ ქართველები უფრო იყვნენ დეკადენტობით გატაცებული, ვიდრე რუსი კოლევები, რადგან იდეალად თვლიდნენ ფრანგ „დაწყველილ პოეტებს“.

ალი არსენიშვილი წერდა სწერდა ალექსანდრ ბლოკს, „მშვენიერი ქალბატონის“ პა-

ლადისს. მოღწეულია დიდი რუსი პოეტის პასუხი, რომელიც თარიღდება 1912 წლის 8 მარტით.

ბლოკი ურჩევდა ქართველ ჭაბუკს, თავი შეეკავებინა ულსისუის მინდერებისა და დეკადენტური ტკბილი შხამისაგან.

მაგრამ ცისუფრყანწელებს არ აეწყდებოდათ ქართული კლასიკა:

1913 წელს პაოლო იაშვილმა პარიზში სიმბოლისტ კონსტანტინ ბალმონს გადასცა „ვეფხისტყაოსნის“ ქართულმნიშვნელოვანი გამოცემა, რასაც მოჰყვა ამ პოეტის თარგმანის რუსულ ენაზე.

პაოლოს არ მოსწონდა დასკვ. შექმნილი და ბუთოვნი, ე.ი. ისევე თავს ახსენა უკუკრისტიული ნიშანიზმი: „პაოლო იაშვილს მომეყინა ყვითელი დასკვ“.

ასეთი მიქსიმალისტი XIX საუკუნის ქართველ მწერლებს ხანმოკლე რიგითი ხათვლიდა. ამიგომ მკლავდა ნიკოლოზ ბარათაშვილის „მერანს“, ილია ჭავჭავაძის „ქართულის დედას“, აკაკი წერეთლის „აღმართ-აღმართს“, მწარე სტრიქონებს არ იშურებდა მათ გასაქილიკებად.

ყველა „ცისუფრყანწელმა“, ვიორგი ლეონიძემაც კი, თავისი საუკეთესო ლექსები დაწერა სიმბოლისტობის პერიოდში.

დასი სამაგალითო მთლიანობით გამოირჩეოდა. იმეფათია ლიგურატური ვერთიანება, რომელშიც არ ყოფილა მინამუდვილი და განსეთქილება.

ეს ჯგუფი კი, რომელიც 17 წელი არსებობდა, არ გათიშულა, უთანხმოება არ წარმოშობილა.

ისინი კოლექტიურად ამკვიდრებდნენ ამ ესთეტიკას, რაც გადმოსცა ერთიანობა გალაკტიონ გაბიძემ, და მათზე გაყილებით უკეთ.

მაგრამ ყველა „ყანწელი“ ერთ ამრს როდი იმეორებდა. მათ ჰქონდათ საკუთარი თვალთახედევა, ოღონდ მეტი რამ აერთიანებდათ, ვიდრე სიმეფადით.

მათ შორის არც ცალკეული პოეტების შეფასების გამო არსებობდა თანხმობა:

ეალერიან გაფრინდაშვილი „ერე უკუკრისტის“ უწოდებდა კამენსკის.

ხოლო გიციან გაბიძე - „ეივონს“, ეს მიზნის, როცა ვრიგოლ რობაქიძე მას აღურთო-კანებულ ლექსს უძღვნიდა.

ეალერიანს კრუჩინინს „პოემის ლენინად“ მიანდა, ხოლო გიციანის სიგუვით „კრუჩინინსი ხნოლა, როგორც მოღწეული კატა“. ვიორგი ლეონიძე ისტორიულად მოლოდა და ქართულ მესიანისმს ქადაგებდა, პაოლო იაშვილი აღმაცერად უკურებდა ძველ ოსტატებს.

ვრიგოლ რობაქიძე ექსპრესიონიზმში გადაიჭრა, გიციანი დადიანშია ვაიგაგა, პაოლოს იმორნილებდა რეალისტური ლექსის სონათლე, დადიანს „გაბრწილობის იდეოლოგიას“ ეძახდა, ეალერიანი მალარმესა და ბრეუსოვის ერთეულ მიმდევრად რჩებოდა, თუმცა ექსპრესიონიზმიც აინგურებდა. იგი ცნობილი განსეთქილების მიმდევ მარჯანიშვილს არ ჩამოსცილებია.

ხოლო გიციანი და პაოლოს ახმეგულს მიეზზრნენ. პაოლოს უყვარდა ვიეტიან და მათოვრუბთან საუბარი, ეალერიანს ისინი უკავრებოდა, თუმცა დეკადენტური „ბოპემის მონოლოგი“ დაწერა.

„ცისუფრყანწელები“ არსებობდა დაწყო რითმის აკრონატიკით და დაასრულა ვარჯიშით, დაიწყო ლირიზმით და დაამთავრა არონითა და ცინიზმით. სონეტების ავტორი პაოლო იაშვილი მთითხოვდა სონეტების ვიევენებს და პანამუდუმე მღვდლებად იწვევდა მალარმესა და ვრლიას.

მიუხედავად ასეთი წინააღმდეგობისა თუ ველოუციისა, ჯგუფში კონფლიქტი არ ვამენილა. ეს ყოველივე აღიქმებოდა ინდივიდუალურ სამყაროთა სიხვევად.

ძიების საფუძველი იყო ახალი ბელორების შექმნა, რასაც ყველა ერთხანოვრულად აღწევდა.

„ცისუფერი ყანწები“ იყო ერთადერთი წმინდა ხალიგურატორი ვაერთიანება ქართულ მწერლობაში, რომელმაც გაძლია 1932 წლამდე.

ორდენის ვაქცემის დადგენილება დაწერა ალი არსენიშვილმა, რომელმაც დაიწყო ითავისი წარხული, ძველს თანამოკალმენი და სინასტიკური „რაქმელები“ ეკიბრებოდა.

გორაკი მარტო

მეორე დარღვევა საქართველოში რუსეთის პოლიტიკის წინააღმდეგ... მარტო მარტო მარტო...

რა მხარეებში იყვნენ იმერეთის დროებითი მმართველობის გარეუბნული გერმანელი მოხელის, კოლეჯის ასესორის გერმან შტუტგენს...

დახვეწილ საქართველოს ხეხეუ ჰხოვინციად გახდაქმნის ეთი გეგმა (XIX ს. 60-იანი წლები) (დახასი მუშა)

მარტოსთა ამქრის მოწყობის პროექტი. იგი გადაეცა ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორს და ველა უწყებას...

საფინანსო დეპარტამენტი ყურადღებას ამახვილებდა იმ ფაქტზე, რომ ევროპის ველა სახელმწიფოში საკაბოტაჟო ნაოსნობის უფლებით მხოლოდ ამ სახელმწიფოს მოქალაქეები სარგებლობდნენ...

გამოითქვა მოსაზრებანი შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროზე რუსული საკაბოტაჟო ნაოსნობის განვითარების, მასში დასავლეთ საქართველოს ჩართვის და ადგილობრივი მოსახლეობიდან საზღვაო საქმის სპეციალისტთა (პირველ რიგში მარტოსთა) მომზადების შესახებ...

წინააღმდეგ საბრძოლველად, ხელს უწყობდნენ დასავლეთ ევროპის ქვეყნების წარმომადგენელი საკაბოტაჟო მინისტრები...

თითქმის ერთხმად იქნა აღიარებული შავ ზღვაზე რუსული კაბოტაჟის გაფართოებისა და გაძლიერების აუცილებლობა...

ამ მიზნის მისაღწევად. ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორი, თავადი გ. ერისთავი თვლიდა...

რაც შეეხება გურიის, სამეგრელოს, სამურზაყანოსა და აფხაზეთის სანაპიროზე თავისუფალ მარტოსთა ამქრის დაარსებას, გენ-ლეიტენანტ გ. ერისთავს იმ ეტაპზე განუხორციელებლად მიიჩნია...

კავკასიის მეფისნაცვლის გენ. ფელდმარშალ ა. ბარიატინსკის (1856-1862) დაავლებით, მოსამზადებელი სამუშაოები დაიწყო მდინარე რიონზე ნაოსნობის აღსადგენად...

მოცივდა აუარებელი ხალხი, კიბე ჩამოეშვა და გემის კაპიტანი ნაპირად გამოვიდა. ველამ გულში ჩაიხუტა, როგორც სასიხარულო სტუმარი და მალე გადმოგვკა შემდეგი დაბეჭდილი განცხადება: „შევისა და აზოვის ზღვების სხვადასხვა ადგილებს და კავკასიის შორის სავაჭრო ურთიერთობის განსაზღვრებად მენაგეობისა და ვაჭრობის რუსის საზოგადოებამ განიზრახა გასწავლა გემების მიმოსვლა რიონზე, პირველად ფოთიდან სამტრედიამდე, და ამ მიზნით ინგლისში შეუკვეთა ორთქიანი გემის აშენება, რომელიც მზად უნდა იყოს ახლის სტილით ივლისის პირველისათვის. ახლა კი, იმისათვის რომ უფრო დეაქტრონ მენაგეობის დაწყება რიონზე, რუსის საზოგადოების მენაგეობა-ვაჭრობის მთავარ კონტორის განკარგულებით რიონზე მოვიდა გემი „აკეკრმანი“, რომელიც დაუყოფნებლად შეუდგება მიმოსვლას და მანამდე დარჩება ამ მდინარეზე, სანამ ამ მიზნისათვის შეკვეთილი გემი არ მოვა ინგლისიდან. ამიტომ იმით, ვისაც უნდა საზღვაო ბილეთები ან თავის საქონლის გაგზავნა სტორიათ, შეუძლიათ ამის შესახებ განუცხადონ ფოთში, ხოლო სხვა ადგილებში - თვით გემის კაპიტანს“.

ამგვარად გემი „აკეკრმანი“ მხოლოდ მხარობელი იყო ნამდვილ რიონის გემის მოსვლისა, საზოგადოებას პირველი მგზავრობა საშუაოდ მიიწინა, გემის მართვა მიიწინა გამოცდილ კაპიტანს, ბ. ზაბოლოტინს, რომელიც ფოთიდან გამოვიდა დილის 9 საათზე, დილის სიფრთხილით უვლიდა იმ ადგილებს, რომლებიც ძირიანად ამოვარდნილ ხეებით იყო გაჩეხილი, და ოდნავდაც არ დაბრკოლებულა და არსად გაჩეხებულა ისე, სადამოს 7 საათზე რიონში იყო. გემი აქ სამი დღე-ღამე დარჩა და მაისის 27-ს უკან დაბრუნდა ფოთში. ზედ იხსენებ: ნ. ბილუტინი, მ.პ. კოლუბიკინი, ქუთაისის გუბერნატორი ნ. ა. ივანოვი და კარგ. მოსკოლი საზოგადოება, ქუთაისიდან ჩამოსული. რეისმა მშენებელად ჩაიარა და 7 საათი მგზავრობის შემდეგ ჩვენ უკვე ფოთში ვიყავით, სადაც ჩვენ მოგვეგება პორტის უფროსი იტალიელი, ათასეულის კომანდირი კორნეი და ინჟინერი ლიანინი, ქ. ფოთის მშენებელი. (15). (კ. ბორიზინი, სამეგრელო და სვანეთი - 1854-1861, მოგონებანი, თარგმნილი თ. სახოკიას მიერ, ტფ. 1934, გვ. 302-304).

XIX საუკუნის 60-იანი წლების დასაწყისში თვით ა. ზაბოლოტინმა დაიწყო მდ. რიონსა და შავ ზღვაზე მდებარე პორტებს: ფოთს, სოხუმს, ბათუმსა და ტრაპიზონს შორის საკაბოტაჟო ნაოსნობა და მთავრობის დახმარებით, პირველ ხანებში, გარკვეულ წარმატებებსაც მიაღწია (16). (Документы по истории Грузии გვ. 691-695, ქტსა, ფ. 45, აღწ. 1, საქ. 65, ფურ. 1-123).

ამავე პერიოდში მიმდინარეობდა ფოთი-თბილისის რკინიგზის მშენებლობა, რომელიც 1872 წლის აგვისტოში დასრულდა. (17) (მ. ნიკოლიშვილი, დასავლეთ საქართველოს ქალაქების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და სარკინიგზო მშენებლობის ისტორიიდან, ქუთ. 1994, გვ. 32-40). რუსეთში გადმწვეტილ ეკონომიკურ განვითარებას მიიზიდა თურქეთზე. ცნობილი რუსი მეცნიერი-აღმოსავლეთმცოდნე პ. ა. ჩხაჩავი წერდა: „სატრანზიტო ვაჭრობას ერზურუმისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს და მისი მწვეტე ოსმანთა იმპერიის სერიოზული კატასტროფა იქნებოდა. ეს კი მალეა მოსალოდნელი რუსულ პორტს ფოთსა და თბილისს შორის რკინიგზის გაყვანასთან დაკავშირებით, ასევე ფოთსა და კონსტანტინოპოლს შორის რუსული გემებისათვის, ტრაპიზონის გვერდის ავლით, პირდაპირი მიმოსვლის დაწყებით. სპარსეთის მთელი ვაჭრობა დაუყოვნებლივ ამ გზაზე გადავიდებოდა. ვაჭრები მოხარული იქნებოდნენ, რომ თავიდან აცილებდნენ ხიფათს, რაც თან ახლავს სამიშ და მწელ გზას, რომელზედაც მხოლოდ ქარავნებით შეიძლება მოგზაურობა. ფოთიდან თბილისში მიმავალი პირველი სარკინიგზო შემადგენლობის გასვლის მუშაობის ორ უმთავრეს ქალაქს - ერზურუმს და ტრაპიზონს შორის ვაჭრობის დაწყების სიგნალი იქნება. ეს საყვირი მიუღეს ევროპას ამცნობს, რომ რუსეთის ტერიტორიისაკენ გადაინაცვლა ცენტრალური აზიის დიდმა სავაჭრო მაგისტრალმა, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში ნახევრადმშენებულ თურქეთის სხეულზე გადიოდა“. (18) (П. А. Чихачев, Великие державы и Восточный вопрос, М., 1971, с. 103).

ფოთის მშენებლობას, მდინარე რიონზე გემების მიმოსვლის დაწყებას და შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროს გასწვრივ საკაბოტაჟო ნაოსნობის გაფართოებას, რუსეთის მმართველი წრეების ჩანადიქრით, დასავლეთ საქართველოს გარუსების პროცესი უნდა დაეჩქარებინა, მაგრამ ეს ვარაუდი არ გამართლდა. ფოთში აიგო მშენიერი პორტი, რომლის ფაქტობრივი შემომქმედი დიდი ქართველი მოაზროვნე და კოლონიალური ენერჯის მქონე პრაქტიკოსი-მოღვაწე ნიკო ნიკოლაძე იყო. ფოთი ქართულ ქალაქად აშენდა, ხოლო დასავლეთ საქართველო ბოლომდე საქართველოს ყველაზე ქართულ რეგიონად დარჩა.

ქ ა ა ა

ბრძენისათვის სიუჯილი ანუ მეთლემული მწიბის გამაბჯუბა

დ. ჩუბინაშვილის „ქართულ-რუსულ ლექსიკონში“ ცალკე ერთეულბდაა გამოყოფილი ჟამი და საათი. ორივე მათგანი საკმაო სისრულითაა განმარტებული:

„ჟამი - 1) დრო, განსაზღვრული ანუ განუსაზღვრებელი // ოცდამეოთხედი ნაწილი დღე-ღამისა, საათი 4აც. უჟამო, უჟამური - უდროო; უჟამო ჟამი - ე.ი. სამარადისო.

2) ჟამნი ან ჟამკანონი - ლოცვა, ლოცვის წიგნი.

3) ჟამი, ჟამობა - ჭირი, მომსვრელი სენი мировая язва; ჟამიანობა--დრო, როდესაც მომსვრელი სენი არის; უჟამური - სენი. უჟამურობა დრო მომსვრელი სენისა“.

„საათი - საჟამო, იარაღი ჟამთა საჩვენებელი 4აცხ. „სეჟათ“ (არაბ.) ჟამი, ოცდამეოთხე ნაწილი დღე-ღამისა, 4აც, 4აცხ“.

განსხვავებით საბას ლექსიკონისაგან, აქ ჟამ სიტყვა, როგორც ღაავადების აღმნიშვნელი, უფრო სრულადაა დახასიათებული, თანვე მითითებულია სხვა ახალ ნიუანსზეც. მაგალითად, ჟამისაგან ნაწარმოები უჟამო, უჟამური ახსნილია როგორც ციება, სენი, სიბნელე (мрак).

ამ და სხვა მასალებით ირკვევა, რომ XIX საუკუნის ქართულში კიდევ უფრო შესამჩნევად იცვლება ჟამ სიტყვის სემანტიკური სფერო: ერთი მხრით, მცირდება ჟამის გამოყენების შემთხვევები დროული ასპექტით (დროის შენაცვლებისა და საათის დამკვიდრების გამო), მაგრამ, მეორე მხრით, ჟამ ძირისაგან აქტიურად წარმოიქმნება ახალ-ახალი ერთეულები სრულიად ახლებური სემანტიკური დატვირთვით. საილუსტრაციოდ დავიმოწმებთ ნ. ბარათაშვილის თხზულებათა ენის ვითარებას „სიმფონია-ლექსიკონის“ მიხედვით:

ჟამი ყველგან ზოგად დროს გულისხმობს, თუცა ამ მნიშვნელობით დრო უფრო ხშირია; თანვე კონკრეტული დროის - დღე-ღამის ოცდამეოთხედი ნაწილის გამოსახატავად გამოყენებულია საათი („ნეტა ერთ საათს მაგ მთებში ვყოფილიყავ“).

...ასე თანდათან დავიწროვდა ჟამ სიტყვის დროული სემანტიკა. თანამედროვე ქართულში იგი მხოლოდ ზოგადი დროის მნიშვნელობით განაგრძობს არსებობას როგორც დროისა და ხანის სინონიმური ცალი. საგულისხმოა ისიც, რომ დღეს სასაუბრო მეტყველებაში, ჩვეულებრივ, გამოყენებულია დრო, ჟამი კი მწიგნობრული ენის კუთვნილებად უფრო ჩანს, დამახასიათებელი მეტწილად არაჩიზებული სტილისათვის. ამ ვითარების საუკეთესო დასტურად შეიძლება ჩაითვალოს ქ ე გ ლ-ში წარმოდგენილი ჟამ სიტყვის განმარტება. „ჟამი - 1) ძვ. დრო, ხანი, გადატ. ჟამის წირვა-ეკლ. გვიანი წირვა; 2) ძვ. საათი; 3) რთული ფუძის მეორე შემადგენელი ნაწილი (დროჟამი), გადატ. განკითხვის ჟამი - ძვ. რელიგ. იგივეა, რაც განკითხვის დღე“.

მაშასადამე, თანამედროვე ქართულში ჟამ სიტყვასა და მისგან ნაწარმოებ ძველ ზმნისართებს (ჟამითი ჟამად, ჟამიერი, უჟამო, უჟამობა, უჟამური...) ერთობ მოკრძალებული ადგილი უჭირავს დროის სემანტიკურ ველში, რელიგიური შინაარსითაც აღარ იხმარება იმ სიხშირით, რაც საშუალო ქართულს ახასიათებდა.

სამაგიეროდ, ჟამი ძირითად ლექსიკურ ერთეულად მოგვევლინა გადამდები ღაავადების - შავი ჭირის მნიშვნელობით. ამიტომაცაა, რომ ჰეგლ-ში ჟამი-ის გვერდით ცალკე ერთეულადაა შეტანილი ჟამი?.

„ჟამი“ (ჟამისა) - 1. შავი ჭირი. „მოვიდა ხმა: ჟამი შემოსულა ბარში, შავი ჭირი უკურნებელი“ (ვ. ბარს.);

2) საუბ. უქმური, პირქუში (აღამიანი)“. აქედანაა ნაწარმოები ჟამიანი (-ჟამით,

შავი ჭირით დაავადებული), ჟამობა // ჟამიანობა (-ჟამის, შავი ჭირის ეპიდემია) და უარყოფითი შინაარსის სხვა სიტყვები.

როგორც ვხედავთ, ნეიტრალური ელფერის ჟამი დროთა ვითარებაში იძენს უარყოფით შინაარსსაც. სიტყვის ასეთი სემანტიკური ცვლა სავსებით კანონზომიერია ენაში საზოგადოდ და ჩვენს შემთხვევაშიც შესაძლებელი. უფრო კონკრეტულად, ჟამი ძველთაგანვე აღნიშნავდა ზოგად დროს. ეს დრო კარგიც იქნებოდა და ცუდიც. შესაბამისად ვიტყვით: კეთილი ჟამი (-კარგი დრო) და ავი ჟამი (-ცუდი დრო). მაგ.: „ავი ჟამი დაუდგა ქვეყანას“ - ცუდი დრო დაუდგა ქვეყანას, ვთქვათ, შტრის შემოსევის ან საშინელი დაავადების გამო... ჟამი ასეთ კონტექსტში აღიქმება დაავადების ან მისთანა უბედურების ტოლფასად... და ასე თანდათან ადვილად შეიძლება ჟამ სიტყვას შეეძინა უარყოფითი სემანტიკური ნიუანსი უარყოფითი შინაარსის კონტექსტში ხშირი ხმარების გამო (ასეთი შემთხვევები ენაში მრავლად მოიპოვება). შესაბამისად, საანალიზო სიტყვამ ნაწილობრივ იცვალა ემოციური იერი და საგნობრივი მნიშვნელობაც, ე.ი. გახდა „შავი ჭირის“ აღმნიშვნელი.

კიდევ მეტი: დროთა ვითარებაში ჟამ სიტყვას კონკრეტული უარყოფითი შინაარსის გვერდით განუვითარდა ზოგადი უარყოფითი სემანტიკაც (ისევე როგორც დროული მიმართების შემთხვევაში). ამიტომაც, რომ „შავი ჭირის“ გარდა ჟამი გადატანით ითქმის ცუდი ხასიათის; პირქუში აღამიანის, უსიამოვნო საგნისა თუ მოვლენის მიმართაც: ჟამი კაცი, ჟამი ხასიათი, ჟამი ამინდი, ჟამი ღამე (შდრ. დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონში ჟამი - სიბნელე мрак) ჟამი ფერი (-მუქი ფერი), ჩაჟამებული (-მთლიანად ჩაშავებული) და ა.შ. ანალოგიური ვითარებაა ს ვ ა ნ უ რ შ ი ც; ჟამ მარე - ჟამი (უქმური) კაცი.

ჟამ ძირისაგანაა ნაწარმოები უქმური (-უქამური), რაც ნიშნავს: 1) მიუკარებელი, ძნელად შესაგუებელი, უხასიათო; 2) გადატ. ცივი, უსიამოვნო დღე; 3) ძვ. ცრ. რუმ. საზარელი, შემადრწუნებელი სიზმარი, მაჯალაქუნა; 4) ერთგვარი სენი, გაციებისაგან ტანში მტვრევა; უქმურად (ზმნისართი) უხასიათოდ, უსიამოვნოდ (ქ ე გ ლ).

თანამედროვე ცოცხალ მეტყველებაში (და, შესაბამისად, სამწერლობო ენაშიც) ჟამი და უქმური მათგან ნაწარმოები სხვა ფორმებითურთ გადატანითი მნიშვნელობით (ზოგადი უარყოფითი შინაარსით) უფრო ხშირად გამოიყენება, ვიდრე თავისი ოდინდელი ძირითადი სემანტიკით.

ჟამი არაა შეტანილი ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიურ ლექსიკონში, სადაც დროის აღმნიშვნელ საერთო ქართველურ ძირად ნავარაუდევია დარ/დორ/დრ.

მეგრული დრო (ე-დორ-ია „მარჯვე დრო“, მუ დორე - „რა დროა“...), ლაზური დრო (ჰე-მ-ინ-დორ-ა-ს „იმ დროს“).

სვანური დრჰჰ, დჰრე, დრეჰ, დრჰ („დრო“).

ქართული დრო+დარ (პ. ფოტეი, პ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე).

საბას ლექსიკონის მიხედვით, ჟამი სომხური სიტყვაა. იგი თანამედროვე სომხურშიც ნიშნავს „დროს“, „საათს“, „ეკლესიას“.

შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ჟამი სომხურიდან შემოვიდა უძველეს ხანაში და გამოიყენებოდა იგი საერთო ქართველური წარმოშობის დარ, დორ, დრ ძირის პარალელურად უფრო მრავალფეროვანი სემანტიკით, განსაკუთრებით აღმოსავლურ კილოებში. ალბათ, ამით უნდა აიხსნას ის ფაქტი, რომ ძველი ქართულის აგოგრაფიულ ძეგლებში დროის აღმნიშვნელად ჟამი უფრო ხშირია, ვიდრე დრო.

„რწმენა წნეობა, პრინციპულობა - მიღება“

თანამედროვენი ილიას აკრიტიკებდნენ განდევნილის მოწოდებისათვის: კერძოდ, ვ. ბოსლეველი, დ. სოსლანი, დ. კეზელი, ვლ. ბაქრაძე, გ.კა და სხვ... მათი უმრავლესობა თვლიდა, რომ „განდევნილი“ სუსტი ნაწარმოებია და ილია ცხოვრებას შემოსწყა...

დღემდე საყოველთაოდ გაზიარებული აზრის მიხედვით, ნაწარმოებში „მარტივად არის დაპირისპირებული საზოგადოება (მწყმისი ქალი - ტ.ფ.) და ასკეტიზმი (ბეთლემელი მწირი - ტ.ფ.) და ასევე მარტივად არის ნაჩვენები უკანასკნელის დამარცხება - ვ. კოტეტიშვილი, კ. აბაშიძე, ფ. რუშაველი, მ. წულუკიძე, რ. ფანცხავა, აბ. მახარაძე, შ. რაღიანი, პ. რატიანი... ს. ჩიქოვანი, გ. გვაზავა, მ. გაჩეჩილაძე, მ. შენგელია...“

აქ, ბაქრაძე თვლის, რომ „განდევნილი“ რწმენის ტრაგედიაა“ (ამ მოსაზრებას სხვადასხვა ასპექტით ავითარებს: გ. კალანდარიშვილი, ნ. გრიგალაშვილი...) ბოლო წლებში გამოთქმული მოსაზრებების მიხედვით, მწირი ამპარტაუნობის ცოდვაში ჩავარდა (ფ. მეტრეველი, ზ. კიკნაძე...).

ამთავითვე აღვნიშნავთ, რომ კრიტიკოსთა უმრავლესობა, გარკვეული სტერეოტიპული სქემების მიხედვით იხილავდა „განდევნილს“, ტექსტის დეტალური ანალიზით თუ ჰეგელისტიკის გაცნობიერებით ბევრს არ უცდია საკუთრივ ილიას პოზიციის გამოჩინება...

ჩვენ აზრით, ილიას უკანასკნელი პოემა სწორედ იმიტომაც გამოჩნეული ქმნილებაა, რომ აქ ოსტატურადაა გადაჭრილი ადამიანში (ერთ პერსონაჟში) სულიერისა და ხორციელი საწყისების დაპირისპირების მარადიული პრობლემა: მცირე მოცულობის ნაწარმოებში დამაჩვენებლად დაბატული სასულიერო პირის ცნობიერებაში მიმდინარე ბრძოლა ღვთაებრივსა და მიწიერს შორის, სულსა და ხორცს, მარადიულობას და ყოველდღიურობას შორის: ასევე ნათლადაა ნაჩვენები ამ ბრძოლის შედეგი: მწირმა დათრგუნა ხორციელი ვნება (სატანა); უფრო მეტიც, მან საკუთარ თავს არ აბატია ფიქრისმიერი წამიერი გაორებაც კი და ხორცი სამუდამოდ დასთმო სულისთვის... ამ თვალსაზრისით, მწირი არა მხოლოდ გრივად ხანძთელის, წმინდა ანტონ დიდის სულიერი მემკვიდრეა, არამედ, ამავე დროს, წმინდა მოწამეების (შუშანიკი, ევსტათი მცხეთელი, აბო...) სულიერი ძმაცაა, ვინაიდან მისი ხორციელი სიკვდილი განპირობებულია რწმენისაღმებრთულებით და თვისობრივად იგივეა, რაც წმინდანთა მოწამებრივი აღსასრული... შდრ., გ. ჯიბლაძე, „განდევნილობა ეგოიზმს ემყარება და ბოროტებას განასახიერებს... განდევნილმა ბუნება ვერ გააუქმა, ხოლო ბუნებამ თვით განდევნილი მოსპო“ (გ. ჯიბლაძე; 1966, გვ. 363-366)...

საბუთა კრიტიკოსები ტყუილად ეძებდნენ მატერიალიზმს პოეტის ნაწარმოებში; „ილიას შემოქმედებაში ქრისტიანული ზნეობა მიჩნეულია პიროვნებისა და ერის მხნელ მოძღვრებად“ (ა. ბაქრაძე, 1985); ქრისტიანობის საფუძველზე ჩამოყალიბებული ტრადიციული შეხედულების შესაბამისად, ბერმონაზვნობა ადამიანად ყოფნის ყველაზე მაღალი საფეხურია (გრიგოლ ხანძთელი); ხორციის გვეში განსპეტაკებულ განდევნილთა ლოცვა ერის, საზოგადოების მხნელ სულიერ ძალებს ადიდებს (აძლიერებს); ბეთლემელი მწირიც

„ცრემლით ალტობდა ღვთისმშობლის ხატსა და ხელაყრობით ევედრებოდა წარწყმედისაგან ქვეყნისა ხსნასა“.

თუკი ერთმანეთს შევუპირისპირებთ „განდევნილის“ დასაწყისსა და დასასრულს, უდავო გახდება ილიას პოზიცია: განდევნილობა საღვთო საქმეა და მისი მოშლა უბედურებაა; შემთხვევითი არც ის უნდა იყოს, რომ ერთ-ერთ ვარიანტში „მწირის“ სინონიმად „ღვთის კაცი“ აქვს გამოყენებული და თავად ილიასაც ახალგაზრდობაში ბერად შედგომა უნდოდა; ილიას მწირი ქვეყნიერების ხსნაზე მლოცველი ფილოსოფოსია (შდრ.: მზია შენგელია: „განდევნილი არ არის ქვეყნის ხსნაზე მოფიქრალი, სულით ამაღლებული ალტრუსტი“... აქვე უნდა აღვნიშნოთ: ამ ფილოსოფიურ პოემაშიც ილია აშკარად ეროვნულ მწერლად რჩება; პოემაში ასახულია იმდროინდელი საქართველოს სულიერი ყოფა (ილიან არა ალვეგორიულად, როგორც უწერიათ მარჯორი უორდრომს და აჯაკი ბაქრაძეს); ნაწარმოები თანამედროვეებს პირდაპირ მოუწოდებს ბეთლემისაკენ - წმინდა ცხოვრებისაკენ; მოწოდება სწორედ ის სინანულია, რომელიც ვლინდება პოემის დასაწყისისა და დასასრულის შეპირისპირებით:

„უწინდელს დროში ღვთისა მოსავთა გამოუტყაბათ მუნ მონასტერი...“

აქა ყოფილი უწინ ქართველი ღვთისთვის, ჰეგელიდმ განდევნილ მათო და მცნვარს ამას უდამხროს თაქმე ისმოდა ჰება წმინდაწმიდათა... იმათის ღვაწლით იმ ტაძრის მადლი მთიულთა შორის ყველგან გათქმულა... და იმ ყრულში შეთხროლს ღვთის ტაძრის ბეთლემს უწოდებს დღესაც „გ რ ი“...

(ხაზი ჩვენია - ტ.ფ.) შდრ., დასასრული: და იქ, სად წმინდანი უდიდებობა იმერთი მსჯავრის და ჰეგელისტიკის... აწ შორის ნანგრევეთ და ნატამალთა მარტო ქარია დადის და ქმუის, და გამომფრთხალი ჰეგელ-ქმუილით მუნ შეხვეწილი ნადირი ღმუის...“

ამ დამოუკალი დაპირისპირებით ავტორი თანათავბელებს მთუთითებს სიწმინდის, ზნეობის დეფიციტზე, რომლის გარეშეც შეუძლებელია ერის აღზევება: „როცა პიროვნების სრულყოფის პროცესი დამთავრდება, მერე იწყება ერის ხსნა“ - წერს აქ, ბაქრაძე; პიროვნების სრულყოფის პროცესი მარადიულია; უფრო ზუსტი იქნება, თუ ვიტყვით: პიროვნების სრულქმნა და ერის აღზევება თანადროული პროცესია! შდრ.: გ. ჯიბლაძე: „პოემის ფინალში ერთხელ კიდევ ხაზგასმულია განდევნილობის არარაობა, როცა პოეტი მეუღაბნოეთა სადგურს გვიხატავს, როგორც ნანგრევეთა, და ნატამალთა გროვას, რომელსაც დაპატრონებია მარტოოდენ ჰეგელ-ქმუილით დამფრთხალი ნადირი“ (გვ. 363). თანამედროვეებმა და მომდევნო - მენშევიკურმა თუ საბჭოთა თაობებმა ვერ გაუგეს ილიას და ვერც გაუგებდნენ: 1907, 1918 (დამფუძნებელი კრება) და შემდგომმა წლებმაც დაადასტურა, რომ მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში საქართველოში დამკვიდრებულმა სოციალ-დემოკრატიულმა ბაცილამ დიდად დააქარბა ეროვნულ ცნობიერებას... „განდევნილის“ ვერაგაგება ნიშნურად „განდევნილი“ საბჭოთა პერიოდის კრიტიკოსებმა: მწყმისი ქალი შეუპირისპირეს თერგსა და დღეს, ხოლო განდევნილი - უძრავობას (პასურობას) და ღამეს... სინამდვილეში „თერგი“ ყოველდღიურ ცხოვრებაში აქტიური მოღვაწეობაა, „მწყმისი ქალი“ - პრიმიტიული, ყოფითი სიციცხლის სიმბოლოა, ხოლო განდევნილი - აქტიური სულიერი მოღვაწეობის სიმბოლო...“

„განდევნილის“ მთავარი თემა მაინც შინაგანი, ბუნებრივი, გაორებული ყოფის ჩვენებაა; ანალოგიური ხასიათის ნაწარმოებებს შორის (ვიმლ ზოლას „ამე მურეს შეცოდება“, ანატოლ ფრანსის „თაისი“, ლევ ტოლსტოის „მამა სერგი“), მიხელო ლერმონტოვის „ღემონი“, დე ვინის „კლოა“, გუსტავ ფლობერის „წმინდა ანტონის გამსაცდელი“...) ილია ქავეკავადის „განდევნილი“ გამოირჩევა „შეცდების“ „ამსოლულტური პირობითობით“! ნაწარმოებში ევას მიერი აღამის შეცდენის უძველესი თემა სახარებისეული სიმბოლითაა გაშლილი და გადაწყვეტილი: თითქმის იმპულსურად, არაცნობიერ დონეზე და მვეებული შეცოდება (მწირის ფიქრშიც კი არ დაუშვია ქალის აღერის, მხოლოდ ერთხელ მექანიკურად დაიხარა საკონენლად და „უცებ გაშეშდა... ეპა, წაწმენდა“) იმწამვე (და) იძლევა:

„არა და არა არ აიყრის მადლს, და სულს, ღვთისაგან უკვე მიჩნეულს არ ანაცვალებს და არ დაუთმობს ხორცს, ესდენ ღვაწლით და ტანჯვით ძლეულს!“

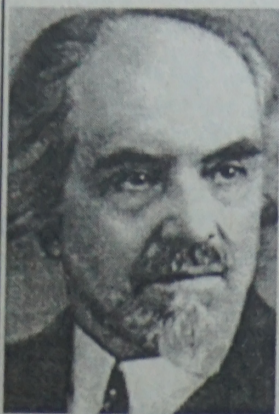
ხორცი სულისაგან იძლევა, მაქედნი ხორციულბა უკიდურესი ზომით ისება კიდეც სველა, ვინც ქალს გულისთქმით უფრებს, მან უკვე იმრუშა მასთან თავის გულში... თუ გაუღებებს შერი მარჯვენა თვალი, ამოიხარავ და გადავლე... მათე 5,28-29)... სხვა ავტორებისაგან განსხვავებით, ილიასთან დიდფერხციერებულია ხორციც: ხორცი - თვალი და ხორცი - გული: თვალი მალე ტყვედება მიწიერი სილამაზისაგან (ცრი შემთხვევაში - შინაგან, მეორე შემთხვევაში - ღამაზი ქალისგან); გული ხან სულს ემობილება, ხან - თვალს:

„მორიდება მსურს და ნეტა თვალი რად ეურჩება და არ მწებდება!“ შდრ.: „სული გულს იწვევს ღვთისა ვერებდ, გული სება ამბობს, არა მწებდება.“ ცდუნების დაღვრის შემდეგ გული „მეღვრია“ (შეცოდება გაცნობიერებულია მაცრამ მაინც გაორებულია:

(ვაკრატლესა მე-მ ავტორად) აქ

ნიკოლოზ ბერდიაევი

არტურ ხიზაძე

ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე ბერდიაევი დაიბადა 1874 წლის 6 მარტს კიევიში. გარდაიცვალა კაროიში 1948 წლის 24 მარტს.

მისმა თანამემამულემ თეოდორ სტე- პუნმა იგი დახატა ლამაზ და დეკორატიულ კაცად კი: „იმ წამებში, როცა მისი კეთილშობილური ფორმის თავი შეწყვეტს ყოველის მხრივ ნერვიულ მოძრაობას და სახე მშვიდ იერს მიიღებს, იგი სიჩუმესა და შორეთის სულიერ ჭვრეტაში ჩაძირული გავიწყდება, და უნებლედ იხსენებ ტიციანის გრძობად-ფერადოვან და მაინც სულ ფორმად სულიერ პორტრეტებს“. ელვარე, ვნებიანი თვალეფი, მებრძოლი ტემპერამენტი; ყველა მისი სტატია, მისი წიგნები - ესაა შეტევა და თვით ღმერთთანაც ისე ლაპარაკობს, თითქოსდა იერიში მიჰყვას მის ზეციურ ციხე-სიმაგრეზე; და აქვე ნატიფი, რომანული ყაიდის ზრდილობიანობა, ევროპელი არისტოკრატის არსებითი ნიშანი. განა ასეთი ადამიანის სიცოცხლე შეიძლება არ მიმდინარეობდეს მოძრაობასა და სიმშვიდეს შორის წინააღმდეგობის ნიშნის ქვეშ? განა ცხადია არაა, რომ მისი განვითარება მიდის სულ ახალი და ახალი მიხვედრულ-მოხვედრი გზებითა და ცდომილებებით, მაგრამ ამასთანავე დიდი ტრადიციებისა და შემაკავშირებელ ღირებულებებთან თანახმოობად? ყოველივე ეს იმყოფება ურთიერთმიქმედებასა და ურთიერთ-შეღწევაში: მშფოთვარე ცხოვრება შვერთვის მისი აზროვნების დინამიკურ თვისებას, ხოლო ვერობის სულიერი მემკვიდრეობის, ზომიერებისა და კანონის ცოდნას მის აურზაურთან მოგზაურობებში შეაქვს სიმტკიცე და ერთიანობა.

შოპენაუერის ან თავისი თანამემამულის ჩადავის მსგავსად იგი ცხოვრობდა ერთადერთი აზრით; მისი ფიქრი თავისუფლების პრობლემის ირგვლივ ტრიალებს. თავისი ეკი, კადეტთა კორპუსისა და კიევის უნივერსიტეტის აღზრდილი, თავს მარქსისტად მიიჩნევს. მაგრამ ჯერ კიდევ ადრულ სიყმაწვილეში იგი განიცდის თავისი აზროვნების პირველ არსებით შემობრუნებას: საკუთარი თავის წინაშე აყენებს საკითხს, როგორ შეაერთოს მარქსიზმის სოციალური სისტემა კანტისა და ფიხტეს ფილოსოფიასთან, და ეს პრობლემა მოსვენებას არ აძლევს მშფოთვარე ცხოვრების დროს - არ აძლევს ჩრდილოეთში სამწლიანი გადასახლება და მოგვიანებით პეიდობერგში მოკლე-ნიანი სწავლის დროს. თავის პირველ თხზულებაში - საზოგადოების ფილოსოფიაში სუბიექტივიზმისა და ინდივიდუალიზმის შესახებ - იგი ამაოდ ეძებს პასუხს. მაგრამ სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ მის მსოფლმხედველებაში დგება მეორე შემობრუნება და იწყება მრავალწლიანი ბრძოლა ქრისტიანული აზროვნებისათვის. იგი ხდება რელიგიურ-ფილოსოფიური საზოგადოების დამფუძნებელი, უახლოვდება სოლოვიევის წრეს, მეთაურობს იდეალიზმიდან ქრისტიანობაზე გადასვლის მაძიებელ დიდ მოძრაობას; და როდენ მშფოთვარედ არ უნდა მიმდინარეობდეს მისი ცხოვრება, - ახალ მოგზაურობებში საფრანგეთსა და იტალიაში და კვლავ რუსეთში, ხელახალი გასამართლებისა და გადასახლების პოლონიაში, რომელსაც ხელი შეუშალა მხოლოდ 1917 წელს ამტყვარმა რევოლუციამ, - იგი სულ უფრო მოფიქრებულად მიდის რელიგიურ-ფილოსოფიური თვითშეგნების დიად არეში, რომელშიაც სოლოვიევისა და ჩადავის შემდეგ, დისტოვე-სკის, ტოლსტოისა და შერეტიკის დროიდან სულ უფრო ნათლად თვალს ავლებს ყოველის-მომცველ და უსაზღვრო რუსულ სულში ძველ მესიანურ „სამოციქულო“, ცნობიერებას: მოსკოვი ბიზანტიის მემკვიდრეა, მესამე რომია და ერთადერთი ცენტრი მართლმორწმუნეობის. ეს ცნობიერება, როგორც საწინდარი ღმერთთან

ადამიანის ზიარებისა და იმედროულად როგორც მიზანი ღმერთისკენ საყოველთაო ამაღლებისა, განსაზღვრავს ბერდიაევის თვლეს შემდგომ მოღვაწეობას. იგი იბრძვის მატერიალისტური და ათეისტური კომუნიზმის წინააღმდეგ, უხმობს ცხოვრებისაკენ სულიერი კულტურის დამოუკიდებელ აკადემიას, მოსკოვის უნივერსიტეტში კითხულობს ლექციებს სოციალურ ფილოსოფიაში. გადასახლების შემდეგ (1922წ.) ბერლინში აარსებს ახალ რელიგიურ-ფილოსოფიურ აკადემიას და ორი წლის შემდეგ ამ თავის ქმნილებას თან წაიღებს ახალ საცხოვრებელ ადგილზე - პარიზში.

აი, დგება ათწლეული, რომლის განმავლობაში, ერთი მხრის მიყოლებით, სწრაფად გამოდის მისი მნიშვნელოვანი წიგნები, - ათწლეული, რომელშიაც საბოლოოდ მტკიცდება მისი აზროვნების გაორება და შინაგანი მთლიანობაც. კვლავ განიცდება დუალიზმი სიმშვიდისა და მოძრაობის, თავისუფლებისა და დეტერმინიზმის, სულისა და ბუნების, მე-სა და საზოგადოების, ეკისრის სამეფოსა და ღვთის სამეფოს. აისპერსის მსგავსად, ბერდიაევი მე-ს ხედავს ბუნებასთან მარადიულ ბრძოლაში და პიროვნებისაკენ მიმავალი გზების ცნობისმოყვარე და გაბეჭულ ძიებებში მე განხეთქილებაშია შენთან. „მე ყოველთვის მხოლოდ ყრობი იყო“, - აღიარებს ერთბაშად სიკვდილის შემდეგ გამოცემული ავტობიოგრაფიის პირველ გვერდზე. მის მნიშვნელოვან წიგნებს „ცდები“ ეწოდება: „შემოქმედების მნიშვნელობა. ადამიანის გამართლების ცდა“, „ადამიანის დანიშნულების შესახებ. პარადოქსული ეთიკის ცდა“, „ისტორიის აზრი. ადამიანური ბედის ფილოსოფიის ცდა“, ისევე როგორც იასპერსმა, ბერდიაევი იცის არა იბიექტური, „მკვლარი“ ქვეყნობა, არამედ მხოლოდ უსასრულოდ ცოცხალი სინამდვილე.

მისი დაფიქრების საწინააღმდეგადაა, რაც საკმაოდ შესაძლებელია, იაკობ ბიომუს მსგავსად თავისუფლების უპირატესობის შესახებ მოძღვრების აგება, - და ეს მოძღვრება განსაზღვრავს მისი მსოფლმხედველობის დინამიკურ ხასიათს, ხსნის ბორტაბის წარმოშობას, მაგრამ ამასთანავე ქვეყნაზე ახალი შემოქმედების შესაძლებლობას. ერთ-ერთი ძირითადი დებულება, ამ პრობლემათა წრეში, დღეისთვის იქცა ჩვენი აზროვნების თითქმის საერთო მონაპოვად: აზრი იმის შესახებ, რომ ჩვენ შევძლებთ ცივილიზებული პარპაროსობის ეპოქის შესახვედრად და რომ ტექნიკისა და მანქანის ბატონობა შეიძლება ჩვენი დროს უმზადებს აპოკალიფსურ დაღუპვას, თუკი ჩვენ არ გვექნებოდა ამასთანავე მოცემული ახალი შესაძლებლობა, რომელიც უნდა დაიწყო ახალი ასექტივით, ადამიანის თვითშეზღუდვით, მისი საკუთარი ძალების ნებაყოფილობით დისტოპი-ლინიზებით. იმედინ ახალ საუკუნეში, რომელსაც ბერდიაევი ახალ შუა საუკუნეებს უწოდებს, ადამიანი არ იქნება სამყაროს მონა. თავისუფლება, რომლის ძალითაც იგი მოქმედებს, არ იქნება შეზღუდული არც ღვთისა და არანაირი სხვა მისთვის უცხო ყოფიერებით, იგი ფესვადგარაა არარსობაში. ამ პრობლემის ერთი მხარე - თავისუფლება, პიროვნება, შემოქმედება, სული, ისტორია - განუსაზღვრელია და მყარია საზღვრების გარეშე გადადიან სხვაგვარ მღვთ-მარობაში და ყველა ერთმანეთს შვერთვის უმაღლეს წესრიგში და თავის თავში მთლიანად მოიცავს ადამიანის ყველა პრობლემას.

ესაა პერსონალიზმის, თუ გნებავთ - ეგზისტენციალური-ფილოსოფიური აზროვნება, მხოლოდ ისეთი ეგზისტენციალიზმის სულისკვეთებით, რომელზედაც აპოკალიფსური ძალების აჩრდილი ეცემა. აქ მე-ს სიმშვიდე და მთლიანობა, სამყაროს მოძრაობა და კვლავ - სულის დიალობა და სიცოცხლე და ისევ - სიმშვიდე დიად მთლიანობაში.

ბერდიაევი საწერ მაგდასთან გარდაიცვალა.

თარგმნა ნუზუარ კუჭუხიძემ

გამომცემელი და მთავარი რედაქტორი ტარძელ შუტაბარაძე
პასუხისმგებელი რედაქტორი გიდა ხოშინია
გაზეთის დირექტორი ლადიმო შაბაძე
გაზეთის რეგისტრირებულია ქუთაისის საქალაქო სასამართლოში: №12/5/9-4818
მისამართი: ქ. ქუთაისი, თამარ მეფის ქ. №59,
ქსუ დაილექტოლოგიის
სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი.
გაზეთის ელექტრონული ვერსია ინტერნეტში
ტელეფონი 822 79 79 46 (თბილისი); 877 47 69 05; 8231 4 28 83; 9 02 93 (ქუთაისი); 888 222 5 50 80 (ბათუმი)
<http://www.opentext.org.ge/kartuli>

პატიოსნ მენახმეებს!

2001 წელს საქართველოში დაფუძნდა სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ცენტრი „ქართული ჟნა და კულტურა საზღვრებს გარეშე“. იგი ერთადერთი არასამთავრობო ორგანიზაციაა, რომელიც მიზნად ისახავს ქართული (ქართულური) სამეცნიერო ჟნისა და დაილექციების ისტორიული მიმართების, ზოგადად, ქართველთა ერთკულტურული ისტორიის შესახებ პოპულარული საჯარო ლექციების და „დროებითი სკოლის“ ორგანიზებას საქართველოში მოღვაწე მასწავლებელთათვის, ჩვენს სამშობლოში მყოფი უცხოელებისთვის, უპატრონო და რეალიზი ბავშვებისთვის, სხვა დანტრესტულ პირთათვის; გარდა ამისა, ყველაზე მათე მონაწილს ვებ-გვერდის შექმნას საქართველოში დანტრესტული ადამიანებისთვის. ლექციების ციკლის ზოგადი სახელია „ქართული ჟნა და კულტურა“. ლექციები მომზადებულია თანამედროვე სამეცნიერო გამოკვლევების საფუძველზე ლექტორებზე მოწვევით არაა ცნობილი მეცნიერები სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ცენტრი თვით ქრთელ აწეებს სპეციალურ სემინარებს (ტერმინებს) ქართული ჟნისა და ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის პედაგოგიკის, სემინარის წარმართების გავლენის შედეგ მასწავლებელს უწყვეტ სამუშაო სწავლო-მეცნიერო (მოქმობა).

ჩვენი სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ცენტრი გე-მოსცემს სამეცნიერო-პოპულარულ ვაზებს „ქართული“; სისტემატურად ატარებს სხვადასხვა თემატის შეყენებით სავსე ექსპოზიციებს, გვეყვას სხვა ხალხთან კულტურული პროგრამების ურთიერთგაცვლას.

ჩვენი სასაქართველო გვეგების განხორციელებას, არა-იზოტიად, აფერხებს ფინანსური პრობლემები. საქართველოში დღეს მოქმედ არასამთავრობო ორგანიზაციათა აშლოვებული უზრუნველყოფის ფინანსდება საზღვარგარეთიდან, შესაბამისად, ბუნებრივია, მათი საქმიანობა, გარკვეულწილად, დამფინანსებელთა ინტერესებს შეესაბამება; ვფიქრობთ, რომ ჩვენი პროექტებით უფრო დანტრესტული ქართველური კულტურის პატრონიტი ფინანსური წრეები და გარკვეულ ოციციალურ მატროალურ დანტრესტულ გაუწყვეტ ჩვენს ორგანიზაციას. ვიმედოვნებთ, ჩვენი პარტნიორობით ბუერი სასიცილო საქმე გაკეთდება (საჭიროების შემთხვევაში განსახილველად წარმოვადგენთ კონკრეტულ პროექტებსაც). პატრონიტებით და კეთილი სურვილებით, ჩვენი ანგარიშაა სს „საქართველოს მკვლევანობის მანქანის“ ანგარიშგროვების ანგარიშს №609002 „საქართველოს მკვლევანობის მანქანის“ ქუთაისის ფილიალის საკონტრაქტორ ანგარიშს სათაო მანქანა №900890025 (დარბი) №900895025 (კალტუმა) მგრა 2201829 მსამართა: ქ. ქუთაისი 384000, თამარ მეფის ქ. 85 ტელ: 4 14 14; 4 51 64; 4 08 79 E-mail: mbgk @ sanetk. net. ge

პროფ. ტარძელ შუტაბარაძე
სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ცენტრის სამეცნიერო სამსახურის მეთვლიძარე

ტრმუნისათვის სიკვდილი ანუ მეთლემული მწიბის გამაბჯუება

(დასაწყისი 33-7 3336483)

„დავტელი თუ არა, ეს უნა გამოკის გამაბჯუებული იმის ჰედარ გულში“
უნდა ითქვას, რომ ამ მომენტში ყველაზე ზედადა ტრამუნისათვის სიკვდილი მისი (ღილით რომ შეესტევიდა) „ეთი ცხოველს ხატს ღვთის დიდებისა“ და სულელი ნათელის დამარცხებობა მწიბის გულში (resp. გონებაში) შეგარა მონადან პოტი განდგომის გულს უნდა ჰედარად (შეცდომის გამო) წარმოგვედგინა. ამითივე გვითხითებს, რომ სიკვდილი მსწარაგება და მარცხებულება... ეს მათისი უფრო გამოკვეთილად ჩანს ღვთისმშობლის ხატთან სცენის აღწერას.

„პირველი თუა - ხელი არ ერის, ლიცურ თქმა უნდა - ენა ენებზე, ხატის ხილვა სწეურს და იფე... იფე... ქალი წვეული თაღლი ელანდებ!“

აქ შემიხვედიათ არაა „ფე“ სიტყვა-ფორმის გამოცხება და სამი წარტალი: ერთ-ერთი ვარიანტში სამი წარტალის შემდეგ „ქალი ღამაში“ უწერია პოეტს! ეტობა ილიაც კოქმანობა, თუ სად დღესაც წარტალი გარტებისათვის... თუკი ატობა, ამ ენობში დატობება „ღამაში“. მწიბის შინაგანი ქილილი კიდევ უნდა გაგარტებულა... ატობა „წვეული“ დატობა ბოლო რედაქციამ და... მწიბის გულში საბოლოოდ გამაბჯუება სულა გულა (resp. გონებაში) ქალს წვეული მადღური უწოდა (ანა-ლოციური მასაფია „აბე მურეს შეცოდებაში“ - აბა ჰე ქვეთი) „მასში გამარცხებული სატანა ჩერ მანც გამომწვევად ხატბაგებს, მწიბი „როგორც გიფე გავარდა კარში“ (ამ ენობში სიკვდილზე ჰედარს ხედას ა. შეუნარგაი). მასში ხორცს რომ გაუმარცხა, ბეულში აღბნესა და სერვის პარადე (სამოთხე) იზეიმბება... გარეთ „გავარდა“ მწიბი სიკვდილების სრული მარცხება მისი გათენებაზე ჰეტიალი სწორედ რომ სინანულია (შრად: ნ. გრგავალაშვილი) და ამიტომაც ეპატია - ჰევენა ხატა.

სულისა და ხორცის ქილილი ილიას სხვაგანაც აქვს დახატული; მაგ. მოციქულის ნაწილებს მეფე დიმიტრი თაღაღებულის დასქის სცენიდან: მეფე ქალათის დანახვაზე: „შვერთა როგორც ხორციელი, მაგრამ ისევ თავს უშველა, არ დაუთმო ხორცსა სული...“

მაგრამ იქვე: „თავისიანი დანახვაზედ მთავონდა ყველაფერი, სახლი, კარი, თვისი ტომი, ქვეყანა და თვისი ერი. ეჭე, გატყდა რკინის გული, მეფე მაგითი იძლია, ამას კი ველარ გაუძლო, აქ კი ხორცმა სულსა სძლია! მობრუნდა და ორსავ თვალზედ კენესით ხელი მიიფარა... ვეზირს უთხრა: „დაიხსენი!“ რაც გადახდა, ისიც მარა...“

მეფე დიმიტრი შეზარა საკუთარმა სიტყვებმა: მან დანახვა, სიკვდილის შეზარუნება სიხოვა მტერს, ქალათის სიკვდილის შიშმა, ხორცის დათობის შიშმა სული დასძლია (მას კარგად ახსოვდა მის მთვერე თქმული: „პირი მოკვდეს, სული ცხონდეს...“ ასლოდა მღვდელმთავრის შეგონებაც: „ქალი და გირჩე ღვთის სახელით ხორცი დასთმო სულსათვის“). ხორცმა იმარცხა... მაგრამ ეს მხოლოდ წამით, როგორც მწიბის შემთხვევაში, საბოლოო გამარცხება ისევ სულია: „სიტყვა და თქმული თეთი შექმარდა...“

სიხლი არ წაიბნა... „სა - ქალათი - დანახვა და კისერი გათქვინა...“

ხორცისა და სულის ქილილის ამსახველი ორი-ვე სიტყვების წარმო ერთია - ილიას მსოფლგანცხება: აბნენდა, არცერთ შემთხვევაში არ შეიძლება ვილაპარაკოთ მხოლოდ პერსონაფა ფიქლოლოგიურ სტრუქტურებზე (როგორც ამას ზოგიერთი კრიტიკოსი აცხობს); ამასთანავე ფაქტია, რომ ამ თემაზე თავისი მრავალწინაგონი ნათქვამი ილიამ სწორედ „განდგომის“ სიტყვებში მოგვეყვას კონტრესტულად... მწიბის გულში თაღიდან დატობულია ხორცი, მაგრამ მასში რომ მაინც თაღიდან ყოველდღიური ცხოვრების სიტყვა, ჩანს ჩერ კიდევ ქალის გამომწინაგება იგი ისე შესტევის მზეს მისდაუნებურად, როგორც მწიბი ღვთისმშობლის ხატს. „ამა თბიწი დიადის ხილვით წარტყვნილი იქმნა განტრესტული“ - „უბიწი ღილი“ „ამჰვეწიური სიღამაზის“ სინონიმია, მისი ცენტრია მზე, სიმბოლო სიციცხლისა და გამარჯობისა... ამ ასექტივით მწიბი თემა უფრო წინა ქალზეა წამოწეული ვილ ზოლასთან; სიმბოლოურია ისიც, რომ აღბნე და აბე მურე ეკანსენულად ჩამავალი (resp. მომავდავი) მზის თანდასწრებით ხედავთ ერთმანეთს... მწიბი მიძინებული ხორცის ატრიურობა, ბობოქრობა ქალზე თვალის მიმტერებით იწყება; ცნობიერი გარება იყვითება „მე უბედურა...“ ფრანსი წარმოთქმის შემდეგ (ამ მომენტში უცვრად ახტება ხორციელი „მე“ სულიერზე მადლა, უცვრად და მოულოდნელად, რაღაც მომენტში ენის მმართველ გულში ხორცილება აღბევა... ვილ ზოლას გმირი ამ დროს ღმერთს ვმობს! ღმერთის არარსებობას ამტკიცებს!) ქილილი აპოგეას აღწევს ღვთისმშობლის ხატის წინ. ახლო-გიური სცენა ვილ ზოლასთან: „გული აღბინეს-კენ მიილტვინა, მთელი სისხლი ზვირთდებოდა და ლამობდა, გადაესროლა იგი აბრინეს მკლავებში...“ მაგრამ უფლის მაღლი გადმოვიდა მასზე და უბედა დაცვარა იგი; ეს იყო მხოლოდ ერთი წამი ტანჭეა, რამაც სისხლისგან დასცალა მისი ძარღვები, და აღარაფერი დაუტოვა ადამიანური. ახლა იგი ღვთის ნივთი იყო და მეტი არაფერი...“ ამ მომენტში მღვდელს „მოწამის გმირობა დასტირდა, რათა კვის იატაკზე მუხლებიკრული დარჩენილიყო“ და აღბინეს არ შეერთებოდა... (ემილ ზოლა, 1964, გვ. 324)...

(გაგრძელება იქნება)

მასწავლებლებს: ქალბატონ ქუჭუნა ფეიქრიშვილის წერილში „ყამი“, მეორე სვეტის, მეორე აბჯაცში უნდა ეწეროს: „ყამი-ერთი დღე და ერთი ღამე არს 24 ყამი და ერთი ყამი 4 წუნტილია (წუნტილია—15 წუთია- უ. ფ.).“